Nemenčinė: Lithuania's Encyclopedia Moves the Massacre and Names No Killers. The County Kept the Receipts.

Grant Arthur Gochin

Lithuanian police guarded, robbed, and drove Nemenčinė's Jews to the forest. Published testimony identifies police shooting at escapees and names alleged killers. A surviving account records money received from the sale of Jewish property through Nemenčinė's municipality and police. Lithuania's encyclopedia gives the German order but leaves the Lithuanian formations out and places the September 20 massacre at a different site. The record permits a more exact account of persecution, dispossession, and murder.

The full documentary record of my five applications and the replies located is available in the linked submissions and replies PDF. This report brings that record together with my earlier survivor-based study, newly inspected documentary publications, and the current institutional texts. The historical narrative extends from the First World War through survival and liberation in 1944–1945.

1. What Lithuanian actors did to Jews

The state Museum's Holocaust Atlas, as quoted in my signed supplement, identifies police chief Tekorius (Tekoris in Yad Vashem's rendering), local police, auxiliary police, and Vilnius Special Squad. It assigns the police chief the order to assemble the Jews, the local police and auxiliary police the escort to the forest, and the Special Squad the shooting. Yad Vashem's description, preserved in the filings, additionally attributes shooting to local auxiliary police. Their source files and role descriptions are recorded separately below.

The published survivor accounts describe Lithuanian police imposing and enforcing coercive labor, guarding the study house and the column, beating prisoners, and firing at those who fled. The 1965 documentary collection supplies additional named testimony: Antanas Paukštė admitted firing three times during the escape; Stanislovas Bortkevičius attributed the shooting of a fleeing man to Paukštė and the shooting of a woman to Kondratavičius.

County head Br. Draugelis links the county's orders concerning Jews to its accounts for their property. He signed Order No. 9 and appears as county head on document 167. The same Lithuanian county administration directed the delivery of Jews, organized the inventory and custody of their property, and accounted for proceeds from selling Jewish furniture. The order and the separate killing-site records are set out in section 25.

2. Forced labor, economic exploitation, and plunder

The robbery began before the massacre: unpaid labor, demands backed by threats, inventories of Jewish household property, and confiscation of valuables in the study house. Survivors describe the division of better belongings among perpetrators, auctioning of the remainder, and occupation of Jewish homes by police and partisan leaders.

Document 167 in Masinės žudynės Lietuvoje, part 1 (1965), printed pages 212–214, records five receipts from Nemenčinė's municipality and police totaling 4,377.42 Reichsmarks. Its title identifies

the money as proceeds from sold Jewish furniture and other property. The figures establish recorded institutional remittances. The full five-entry calculation and financial chain appear in section 24 and Appendix B.

The financial chain bears officials' names. Under county head Br. Draugelis, economic-section head Marcelė Seibutienė transferred the remaining proceeds and supporting receipts to accountant Jonas Paškevičius. The county account received Nemenčinė municipality and police remittances and recorded payments to the German regional commissioner's (Gebietskommissar's) cashier and bank account. Read with Draugelis's September 19 order, this is the same county administration directing the delivery of Jews and the inventory of their property, then handling sale proceeds. Nemenčinė's five identifiable receipts total 4,377.42 Reichsmarks within the wider county account.

3. What Lithuania tells the public

VLE identifies the Special Squad as Lithuanian volunteers and names Nemenčinė among its killing locations. Its Nemenčinė entry omits that unit. The encyclopedia already publishes the missing attribution elsewhere.

VLE's current town entry compresses the massacre into a German order, a death figure, and Vėliučionys Manor. The municipality names local police and describes confiscation and armed guards, but its massacre passage does not identify the Special Squad as the shooting formation. The tourism portal acknowledges local assistance and local police in its broader discussion, yet does not identify the specific formations at Nemenčinė. Its transcription of the memorial leaves the helpers unnamed.

4. What the documents materially contradict

The 1973 documentary collection, part 2, printed page 413, entry 192, locates the September 20 massacre in Nemenčinė forest, three kilometers from the town and 300 meters to the right of the Vilnius road, with 403 victims. The same page separately lists Vėliučionys forest under September 22 with 1,159 victims. The printed page is reproduced in Appendix F.

The documents place the September 20 massacre in Nemenčinė forest. Section 25 sets the county's orders alongside the separate killing-site entries and Jäger dates.

5. What remains unverified

The original Yiddish testimony files, the complete Soviet criminal files behind the Atlas and Yad Vashem descriptions, original property ledgers, police appointment papers, individual trial dispositions, and the complete modern heritage assessment remain uninspected. The full source notes identify which published editions and page images were inspected. Conflicting dates, counts, individual outcomes, and transliterations are retained rather than resolved by assertion. Appendix C names the precise records and questions still requiring investigation.

6. What the institutions must investigate and explain

VLE must identify the sources for its killing-site statement, name the documented formations and acts, and correct the location unless it can establish its contrary account for the same date and victims. The municipality and tourism publishers must identify the police and shooting formation, source their

figures, and distinguish the cemetery from the killing site. The heritage authorities must provide the approved inscriptions, photographs, site records, and ownership information requested in NEM-003.

LGGRTC must examine the specifically identified testimony and administrative records, reconcile the conflicting accounts, trace Nemenčinė's property remittances and beneficiaries, and identify investigated persons and judicial outcomes. LGGRTC must establish the identities and appointments of Tekorius/Tekoris, Raila, and Mayor Tserkauskas; investigate the Draugelis administration's linked roles; inspect document 167 and supporting f. 685 records; and test Granickas's named allegations.

My September 8, 2026 Times of Israel article, "Before We Say Kaddish for Nemenčinė," links the commemoration to the fuller survivor history and the demand to identify the accomplices. The source-specific corrections and expanded property evidence in this report supplement that earlier public account.

7. Sources and the town being studied

Nemenčinė, Polish Niemenczyn and Yiddish Nementshín in variant transliterations, lies northeast of Vilnius near the confluence of the Nemenčia and Neris. The town, the rural district, and the police jurisdiction are not interchangeable populations or administrative units. The same caution applies to Kobilka, the survivor name for the killing area, and modern Liepiai in heritage references.

The principal narrative source is the English publication of the accounts of Sore Eynbinder, Yekusiel Gordon, and Avrom Daytz collected by Leyb Koniuchowsky. The English testimony was published in my December 2022 article. Original Yiddish pages and the printed Sandler edition have not been collated. Eynbinder and Daytz were siblings. Gordon read Eynbinder's account before adding his own corrections; Daytz read both. Their overlap cannot be counted as three wholly independent testimonies.

A second source group consists of wartime documents and postwar statements reproduced in Masinės žudynės Lietuvoje, part 1 (Vilnius, 1965). The relevant printed pages were inspected as images and text, including the property account, police instructions, four statements on Nemenčinė, and the Jäger table. This is a Soviet-edited documentary publication, not inspection of the underlying archives. Contemporary administrative records, later testimony, and editorial biographies are distinguished throughout.

The Museum Atlas and Yad Vashem accounts identify police and Special Squad roles and cite underlying witness and interrogation files. Their detailed source references and quotations are preserved in the linked submissions. The 1965 collection also publishes Paukštė's statement.

Leyb Koniuchowsky, born in Alytus in 1910 and a survivor of the Kovno ghetto, collected provincial Jewish testimony in displaced-persons settings in 1946–1948. My earlier study, citing T. Fielder Valone, described the full archive as 1,682 pages, approximately 150 survivors, and 171 towns or villages; the Sandler publication comprises a selection described as 121 survivors. These differently defined collections are not alternative counts of the same sample. This report relies on the published Nemenčinė text, not an inspection of every archive page.

Valone's 2014 research note confirms the archive's size and Koniuchowsky's background and explains that the accounts were narrated and edited, often in the third person, rather than being verbatim transcripts. He discusses both their evidentiary value and the need to preserve individual

voices and conflicting memories. That is why this report names the witness for specific observations and keeps the corrections between Eynbinder, Gordon, and Daytz visible.

8. The community before 1915 and through the First World War

The community that was destroyed had schools, worship, credit, trades, and commercial relationships. The earlier study records approximately 110 Jewish families before the war, a Hebrew elementary school, Yiddish-Hebrew library, community bank, free-loan society, and two study houses. Avrom-Dovid Kavarsky owned the power plant and water mill according to Eynbinder's account. A new study house was completed in 1940. These are survivor descriptions of particular institutions and livelihoods.

The community-history annex to NEM-001-S1 draws on Pinkas Hakehillot for flight as the front approached in 1915, return after the German occupation began that autumn, food and fuel scarcity, economic paralysis, and compelled labor during the occupation through 1918. It records renewed harassment and looting as Polish, Bolshevik, and other forces passed through after the German withdrawal. The underlying Pinkas printed entry and its source list remain to be collated; these are attributed community-history findings.

The different settlement chronologies require investigation. A late nineteenth-century founding tradition sits uneasily with older cemetery claims. More decisively, JewishGen's locality index lists Nemenchin birth, marriage, and death registers for 1854, with fond 728 file references. This finding aid does not substitute for reading those registers, but it is a concrete reason to reject an unqualified claim that there were no Jews before 1882. The earlier date concerns records indexed to the community's jurisdiction; their exact territorial scope requires verification.

9. Reconstruction and interwar life from 1918 to 1939

The signed historical annex records JDC food and clothing relief and YEKOPO support, including a soup kitchen, clinic, bathhouse, and housing repair in 1920. It describes renewed trading, crafts, and summer lodging for visitors, alongside poverty. Family support from the United States helped sustain local institutions and a new beit midrash. These specific mechanisms of recovery matter because the later plunder consumed a rebuilt community, not an abstract collection of movable goods.

The annex identifies Rabbi Yaakov ha-Levi Kopstein, serving from 1884 to his death in 1933, followed by his son-in-law Gedalia Snapir; an interest-free loan fund founded in 1929; the Hebrew school, library, drama circle, and Zionist activity. The municipal rendering of the rabbi's name, Šnaperas Tdola, requires identity reconciliation. YIVO's Vaad Hayeshivot finding aid lists Niemenczyn folders 404 and 405. They are concrete leads for educational and communal history, not documents inspected here.

Demographic figures retain their original scopes. The 1886 geographical dictionary is cited in the filing for 340 Jews among 471 inhabitants, without a secure data year. The 1897 figures are 639 Jews among 886 residents in VLE and Brockhaus-Efron, versus 634 in the earlier Virtual Shtetl capture. Those alternatives correspond to about 72.1% and 71.6%; they are not averaged. The figure 778 is assigned to the town in 1921 by one source and to the rural district after the war by another. VLE's 1,432 for 1931 is a total population, not a Jewish count.

The municipal page records 159 Jewish-owned houses in the early twentieth century, shops, trades, a mill, tar works, and pharmacy, and a charitable society of 100 men later closed in 1939. Its account

also emphasizes widespread poverty. These data lack itemized citations on that page and require verification against the underlying local records. The Hebrew community history's favorable account of postwar neighborly relations and Eynbinder's account of pre-1939 antisemitism describe different assessments.

The online Hebrew community history additionally displays a 1939 table entry with 400 in the total-population column and about seventy Jewish families, whereas Eynbinder describes about 110 Jewish families. The table's categories and underlying source need checking against the printed Pinkas edition before a coherent 1939 town census can be adopted. The figures are preserved as a discrepancy, not harmonized.

10. The changes of authority and the refugee yeshiva from 1939 to 1941

The Red Army's entry in 1939, transfer of the Vilnius region to Lithuania, and Soviet annexation in 1940 must remain distinct. VLE itself notes the 1939 Soviet occupation and transfer to Lithuania. Eynbinder distinguishes continuity in economic and cultural life during Lithuanian rule from deterioration after the Soviet takeover and nationalization of larger businesses. She also describes intense antisemitism under the Lithuanian rulers and a temporary end to public antisemitic demonstrations under Soviet rule. These are her period-specific observations.

The Pinkas-derived annex compresses nationalization and school reorganization into its discussion beginning with the Soviet entry of September 1939. The intervening Lithuanian period makes it unsafe to assign every measure to September 1939 without separate dating. School use, a Belarusian curriculum, cooperatives, arrests, and property nationalization require their own dated records.

Refugee students from the Mezritsh/Międzyrzec Podlaski yeshiva, with rabbis and dependents, joined the community. Eynbinder places their arrival after Poland's collapse in 1939 and describes more than 100 people including women and children. The signed supplement gives the Pinkas figure of 150 students arriving at the beginning of 1940; the memorial-book necrology lists a yeshiva of 100 unnamed students. These are different quantities and categories. The necrology's translator explains that a widow's house housed a refugee yeshiva, not a permanent preexisting institution. Its members' individual fates need reconstruction.

11. German entry and the local administration

German aircraft bombed and strafed Nemenčinė on Monday, June 23. Rokhel Plotkin and Rokhel Uzhvalk were killed and buried in the Jewish cemetery that day. Feyge Bratenishky was wounded and died several days later in the Jewish hospital in Vilnius. German military units entered the town on Tuesday evening, June 24. There had been no battle for it.

Several days after the Germans entered, according to Eynbinder, a Lithuanian civilian administration and police force were established. Bronius Tserkauskas, a local property owner, became mayor. The Museum Atlas names police chief Tekorius; Yad Vashem renders the name Tekoris. Eynbinder identified the police chief as Lithuanian and formerly a secretary in the Soviet militia, and described personnel carried over from that militia as well as forestry employees and former soldiers. These are testimony-based identifications. They require appointment and personnel records before names or offices are standardized.

The steps came quickly. Jews were subjected to curfew and pushed out of food lines. They were forbidden to use sidewalks. They were ordered to wear a letter J cut from yellow cloth. On July 8, the

mark was changed to two yellow Stars of David, one on the front and one on the back. Lithuanian partisans distributed antisemitic leaflets and threatened peasants who protected Jews or concealed Jewish property.

12. Humiliation, religious violence, and forced labor

Leyb Juker was a poor retail merchant with nothing to eat. He repeatedly went to a German military kitchen near the Jewish cemetery. The Germans fed him several times. On June 26, after he had eaten, a German shot him. Juker was buried in the Jewish cemetery.

Lithuanian police and partisans seized Rabbi Gedalye Snapir, Rabbi Panitz, other rabbis, and yeshiva students, according to Eynbinder. They took them to Fayve Nirke's compound, where the police and partisans had their mess hall. Some beards were shaved and other facial hair torn out while Germans photographed the abuse. The testimony describes a specific collaboration in humiliation and bodily assault.

On July 11, Germans arrived from Paberžė. With help from Lithuanians in Nemenčinė, they forced Jewish community secretary Khayem Barov to open the study house. Yeshiva students were made to carry out the Torah scrolls and sacred books, pile them together, and burn them. Then the students were forced to dance around the fire.

Every morning Lithuanian police drove able-bodied Jewish men and women to the square and assigned them to work, according to Eynbinder. They repaired the highway, paved streets, chopped wood, carried water, and worked for police, partisans, and Germans. A group also worked at Bezdonys station. Guards and civilian supervisors mocked and beat them with sticks and boards. They received no wages and had to obtain their own food. The documented description is unpaid forced labor under armed compulsion.

An SS unit placed one yeshiva rabbi on the mudguard of a truck and drove rapidly through the streets while he struggled not to fall. Townspeople watched. This was not merely German persecution occurring in Lithuania. German power, Lithuanian institutions, and local participation operated together.

The published testimony also records a June 27 German arrest of six townspeople — Shloyme Pruzhan, Arluk, Avrom Nementzinsky, Khasye Leybman, Reyzl Zhur, and Alte Fin — and two Jewish men from Vilnius. A local accusation by Alfons Jarmulowsky that they were Communists is reported as what was said in town. The account distinguishes release and rearrest, July 14 transfer to Antakalnis prison, the women's return, and the unresolved fates of the men. Daytz's summary gives a slightly different description of the release/transfer sequence; the full records are needed.

The Jewish committee named in the account consisted of Mikhl Kensky, Mendl Fayn, and Avrom-Dovid Kovarsky, with responsibility for mediating with the administration and distributing labor assignments. Its role in communicating the mayor's reassurance is distinct from authority to set German or Lithuanian police policy.

The historical annex to S1 also preserves Pinkas Hakehillot's account that the German occupying commander selected fifty young Jewish men to clear a site for labor-camp barracks outside the town. They left at dawn under Lithuanian police escort, were beaten, and returned hungry and injured. The printed Pinkas source apparatus and the specific work site remain uninspected; the report retains this as an attributed account rather than merging it with every other labor assignment.

13. Warnings, labor registration, and early robbery

At the end of July, reports reached Nemenčinė that Jews had been massacred in Joniškis and Inturkiai. The community sent peasants to investigate. They returned with confirmation. A Jewish survivor of the Inturkiai massacre reached Nemenčinė and described what had happened. Survivors later arrived from Molėtai and corroborated the news.

The testimony describes Jews seeking agricultural work outside town for food and a better chance of survival. Farmers obtained permission from the local administration. The administration recorded the farmers' names and addresses so workers could be recalled. Some Jews tried to explain the neighboring massacres by the supposed politics of the victims. Those desperate explanations were part of their uncertainty, not an explanation or justification for the murders.

Robbery widened. Germans, Lithuanian police, partisans, and civilian townspeople took Jewish possessions. Local residents demanded objects, clothing, money, or drink and threatened to summon Germans or police. At the end of August, police and partisans inventoried furniture in Jewish homes and warned the owners not to sell anything registered. The property was being controlled before its owners were killed.

14. The mayor's assurance and the preparation of pits

On Friday, September 19, the Jewish committee went to Mayor Tserkauskas. Its members told him what had happened in nearby towns and asked about the fate of Nemenčinė's Jews. He assured them they faced no danger. The committee carried that assurance back to the community. People began preparing for Rosh Hashanah. Sholem-Gedalye Daytsh decided to remain in town for the holiday.

The testimony describes police and partisans taking peasants and residents from their homes at night, requiring each to bring a shovel, and taking them to dig near the Vilnius road. The mayor's assurance of safety and the grave preparations belong in the same chronology; the records of his orders and knowledge remain to be located.

15. Confinement and confiscation in the study house

On Saturday morning, police from Nemenčinė and reinforcements from other towns knocked on Jewish doors and announced a transfer to the Vilnius ghetto. Families were told to pack what they needed and report to the study house. By 7:00 a.m., the Jews were inside. They could enter but could not leave. Lithuanian police and partisans posted a heavy armed guard.

A German entered with several Lithuanian policemen. He promised a communal kitchen in Vilnius. He ordered the prisoners to surrender money, gold, silver, watches, rings, and other valuables, claiming the property would finance that kitchen. The threat was death. Some Jews surrendered everything. Some destroyed paper money rather than hand it over.

Mothers kissed their children and wept because they could not save them. Outside, neighbors broke the seals on Jewish houses, forced doors and windows, and stole the better possessions while the owners were still imprisoned in the study house. The looting did not wait for death certification.

16. The march to Kobilka

At 11:00 a.m., Lithuanian police, partisans, and a few Germans drove the Jews into the courtyard in family groups. At the door, families were searched again, robbed of their remaining possessions, and

beaten. If a family member was missing, partisans demanded the hiding place and beat the family. Sholem-Gedalye Daytsh was beaten for refusing to disclose where his sons and daughter were.

Yeshayohu Perevoskin, remembered as the strongest Jew in Nemenčinė, was beaten so badly that he could not stand. Younger, healthier men were also beaten. The prisoners were lined in rows and driven out of town under heavy guard. The elderly, the sick, and small children were placed in a few wagons.

Gordon watched from the attic of the unfinished community center. He recorded a heavy guard of Lithuanian police and partisans, several Germans, and two armed Poles in civilian clothing: Kondratowitz of Nemenčinė and Walentinowitz of Wolikiszki.

After three kilometers on the Vilnius highway, the column was ordered to turn right into the forest. Kobilka lay a few hundred meters from the road. The turn exposed the lie. Packages were thrown away. People ran into the forest. Lithuanian police and partisans fired after them. The wounded and dying were heard. Approximately fifty men and women escaped into the trees. The hunt for them began immediately.

17. The killing site and named victims

Those who remained were driven into a valley near the grave and ordered to lie face down, motionless and silent. Germans and Lithuanians removed people in groups of ten. Automatic-rifle fire came from the pit. The prisoners in the valley heard the screams of those ahead of them and waited for their own group to be called.

The shooting began at approximately 1:15 p.m. and ended around 3:00 p.m. Peasants who had been forced to dig the grave were made to cover the bodies.

Rokhel Kheyn, born Margolis, had given birth two weeks earlier. She rode toward the pit in a wagon with her newborn child. Miriam Kremer saw the pit and fainted. Her parents revived her and carried her toward it in their arms. Keyle-Yente Andeman was old and too weak to walk. A policeman allowed her onto a wagon. She refused to ride on Shabbat. The testimony says she was beaten, but it does not identify who delivered the beating.

Miriam Tzornobrotzky pushed her seven-year-old daughter Dvoyrele into a grain field without the police noticing. Miriam, her husband Hirshl, and their younger daughter Khayele were killed at Kobilka. Dvoyrele survived the immediate massacre, only to die later with the Jews of Bistrewitz.

The testimony identifies successive acts: armed confinement, searches, beatings, a guarded column, shooting at escapees, removal of groups to the pit, and covering the bodies.

September 20, 1941 was Saturday, 28 Elul 5701, two days before Rosh Hashanah. The testimony places holiday preparation after the mayor's reassurance, the further Kobilka execution on the second day of Rosh Hashanah, and the collection of property on September 25. These dates explain the sequence in the witnesses' accounts; they do not reconcile incompatible August dates in other records.

18. The murdered families

The survivor record names Rabbi Panitz and the refugee yeshiva community. It names Khane Snapir, the rabbi's wife, as killed at Kobilka. It places Rabbi Gedalye Snapir's death elsewhere, after flight to

Radun; the Pinkas account dates his death to 1943, and the necrology lists him without a date. The precise date and circumstances remain unresolved. It names dental technician Moyshe Feldshteyn and his wife Esther, a dentist, and pharmacist Shmuel Bernshteyn and his seventeen-year-old daughter Taybe.

It names Rokhel Kheyn and her newborn. It names Miriam Kremer. It names Miriam and Hirshl Tzornobrotzky and their daughter Khayele. It names Sholem-Gedalye Daytsh, who returned to Nemenčinė for Rosh Hashanah, abandoned an attempted escape on the morning of the roundup, joined the prisoners, and was last seen being beaten with rifle butts on the march to Kobilka. The testimony records no subsequent survival. It names Mane Bayrak and Beynish Leyfer, two boys whom partisans tied to a wagon harness beside a horse and forced to run while the horse was whipped. It names Zibel, his wife, and their two children, taken with the boys and shot with the community.

Gordon named his own murdered family: his brothers Shmuel and Tevye; Shmuel's wife Beyle and their sons Yekusiel, sixteen, and Moyshe, eight; Tevye's wife Zlate and their four-week-old child; his sister Bashe; his brother-in-law Gershon Kalmanovitz; and their four-year-old son Berele. "About 403" or "about 600" cannot carry any of this. Names restore the human units destroyed by a total.

19. The recorded number and German operational attribution

The survivor testimony estimates approximately 600 victims. The Jäger report's published table records 403 at Nemenčinė on September 20: 128 men, 176 women, and 99 children. The entry belongs under the Vilnius sub-detachment of Einsatzkommando 3. It records an operational attribution and numbers; it does not itself name the shooting formation. The formation attribution rests on the other sources discussed here. The totals remain distinct.

Antanas Granickas's June 27, 1945 statement (document 151, printed pp. 182–185) names Special Squad members whom he said shot civilians at Nemenčinė among other places: Jonas Germanavičius, Hubertas Dieninis, Juozas Vėlyvis, Vincas Sausaitis, Stasys Čeponis, Dionizas Golcas, Vladas Kliukas, Vladas Lenkauskas, Slušnys, Vladas Butkunas, Petras Černiauskas, Kondratas, and Leikūnas. His statement concerns operations across 1941–1944. The names require investigation against the original file and personnel records. My Ponary study, "The Shoes Were Still Warm," examines the Special Squad and the market in murdered Jews' property in that separate setting.

20. Pursuit after the September massacre

The roughly fifty people who escaped the column did not reach safety. Police, partisans, and Germans conducted a continuing hunt through fields, forests, farms, storerooms, barns, swamps, bathhouses, and bunkers. Informers disclosed hiding places. Profiteers accepted valuables and then expelled or betrayed the people whose property they had taken. Later, right-wing Polish nationalist bands joined the pursuit and murdered hidden Jews.

The record names those caught after the massacre. Lipe Rudashevsky, his sons Leybe and Avrom, his nephew Leybe, Khane Gdud, and her son Motele were arrested and shot at Kobilka at 7:00 a.m. on Tuesday, September 23, the second day of Rosh Hashanah. Pinkhes Glukh, Dvoyre, their one-year-old son Yankl, Zaltzberg, and Yankele Beknshteyn were caught near Milani and sent toward death in Vilnius. Moyshe Beknshteyn and Binyomin Zlatkovitz resisted capture and were killed.

The record continues through Blume Taub and her son Yankele; Aron Leybman; Avrom and Esther Kravtshuk; Yisroel Trakinsky; Avrom Bayrak and his twins Beyle and Yankl; Rokhel Andeman and her husband; Khatzkl Nementzinsky, his wife, and child; Avrom Glukh; Yisroel Yanishky; Kutiel and Elye Kensky; Esther Gordon; Moyshe Andeman; Shmuel Bratinishky; Fayve Nementzinsky; and Shloyme Levinson. Their individual accounts include survival, capture, murder, and uncertain outcomes. The corrections between witnesses are set out in Appendix A. These accounts describe different places, dates, and individual outcomes.

Sore Eynbinder's daughter Golde was moved from hiding place to hiding place, her hair dyed blond. Finally she was sent to Postawy to live with her paternal grandparents, Yeshua and Dvoyre Eynbinder, the parents of Sore's husband Meir. Meir had been called into the Polish army and was being held by the Germans as a prisoner of war. Five-year-old Golde and her grandparents were murdered during the Postawy ghetto liquidation, which began on November 21, 1942, and continued through November 24.

21. Rescue and persecution in the surrounding villages

Gordon identified two armed Poles in civilian clothing with the column, while Daytz named seven alleged participants in torture, robbery, and the slaughter. The institution, individual act, and source must be identified separately. Later Polish nationalist bands are described as persecuting and murdering Jews in hiding. The participation of Poles and the later nationalist murders do not remove the responsibility attributed here to Lithuanian police and the Lithuanian Special Squad as killing formations.

The same record names Polish rescuers. Before the massacre, Jan Dubicky sheltered Sore and her father, Sholem-Gedalye Daytsh, from September 11 through September 18. Sholem-Gedalye then returned to Nemenčinė; Sore remained at Dubicky's farm during the massacre. Filipowitz later concealed Sore and her brothers inside the double wall of a cattle stall. Michal Figurewitz sheltered them for nine months according to Eynbinder's account, including several forms of concealment. Aleksander Semaszko preserved Jewish valuables and repeatedly supplied the hidden survivors with money and goods. Jan Mikulewitz sheltered Sore and her brothers until liberation. Other Polish peasants helped Jews, sometimes for payment and sometimes at mortal risk.

The record names both perpetrators and rescuers, with the particular conduct attributed to each. Paid shelter, unpaid help, warnings, betrayal, and killing are separate acts. Neither ethnicity nor a general category of neighbors can replace those distinctions.

22. Distribution of the murdered Jews' belongings

Lithuanian partisans and police returned from Kobilka and celebrated and drank through Saturday afternoon. Packages taken from the victims were carried back by wagon. Better clothing and furniture were divided among the perpetrators. The remainder was sold at auction. Police and partisan leaders moved into the better Jewish houses. Villagers and Lithuanians from the interior occupied others. Townspeople dismantled old Jewish houses for lumber. Sinkiewicz of Raguni bought the old study house.

Daytz fixed the formal assembly of the furniture and clothing at the community center on Thursday, September 25, the fifth day after the massacre and 4 Tishrei 5702. The community was murdered on

its last Shabbat of the year. Its property was processed during the Days of Awe. Houses do not vanish. Property leaves records. Auctions create beneficiaries. Records carry names.

23. Named alleged participants and identity questions

Daytz identified seven alleged participants who, he said, tortured, robbed, and took an active part in the slaughter: Raila, a policeman from the Lithuanian interior under Smetona; Stanislaw Rutkowsky, a Nemenčinė carpenter; Woitkewitz, a carpenter from Milani; Marian Zhelazowsky, a former Polish officer; Sokolowsky, formerly a forest watchman; Balukewitz, a construction worker; and Jasvurewitz, a dog catcher.

Gordon identified Kondratowitz of Nemenčinė and Walentinowitz of Wolikiszki as armed men guarding the column. Together with Daytz's seven names, these supply nine name entries for investigation. The Kondratavičius named in Bortkevičius' published statement may be connected to one of these entries, but the spelling and identity must be checked rather than assumed.

Daytz said that he could not remember all the Lithuanian names because more than forty men had come from surrounding Lithuanian villages or the Lithuanian interior. He attributed the civilian administration and active participation in the slaughter to newly arrived Lithuanians. That is his testimony; a roster and period-specific command reconstruction remain necessary.

The state's institutions must identify what investigation followed these names, which records were examined, who was prosecuted or not prosecuted, and the exact judicial dispositions.

My Times of Israel article "Exactly Her Size" links the Ponary property trade to the same Special Squad at Nemenčinė. Eugene J. Levin's "Moonlight at Ponary" examines public attribution and the squad's commanders. Both address the recurring replacement of named formations with anonymous helpers.

LGGRTC's own description of Bubnys's 2019 monograph, Vokiečių saugumo policijos ir SD Vilniaus ypatingasis būrys, says it publishes biographies of 84 squad members and 17 responsible Nazi officials. LGGRTC must use that research to identify the men deployed to Nemenčinė and their subsequent investigations and judicial outcomes. VLE must explain why its town entry omits the formation identified in its unit entry, whose listed source is Bubnys's 1997 article.

VLE dates J. Šidlauskas's command from July 23, 1941 and reports postwar convictions of squad members. LGGRTC must establish whether his squad was deployed to Nemenčinė on September 20 and match Granickas's thirteen Nemenčinė-linked names to convictions and rehabilitation decisions.

24. The five recorded receipts for Jewish property

Document 167 is headed "Gautų iš Vilniaus apskrities valsčių už parduotus žydų baldus ir kitą turtą pinigų priėmimo-perdavimo apyskaita" — an account of the receipt and transfer of money received from the rural districts of Vilnius county for sold Jewish furniture and other property. The five Nemenčinė entries are visible on printed pages 212–213. Their sequence is:

- 20 October 1941 — Nemenčinė rural-district municipality: RM 1,500.00.
- 5 December 1941 — Nemenčinė rural-district municipality: RM 710.30.
- 16 January 1942 — Nemenčinė rural-district municipality: RM 380.00.
- 28 January 1942 — chief of the Nemenčinė police post: RM 187.12.

- 21 February 1942 — Nemenčinė rural-district municipality: RM 1,600.00.

Arithmetic: 1,500.00 + 710.30 + 380.00 + 187.12 + 1,600.00 = RM 4,377.42. The municipality's four entries total RM 4,190.30 and the police entry RM 187.12. This is a subtotal calculated from the published account, not a subtotal printed in the document.

The wider account records RM 49,562.24 in receipts from several jurisdictions, RM 43,879.65 in expenditures, and RM 5,682.59 remaining. Those district-wide totals reconcile arithmetically. The expenditures include RM 31,602 to the Gebietskommissar's cashier and RM 12,195.62 to his bank account, alongside two smaller payments. The account does not itemize those expenditures by originating town.

On page 214, the office's economic-section head Marcelė Seibutienė transfers the remaining proceeds from sold Jewish furniture and supporting receipts to accountant Jonas Paškevičius. A note lists a gold ring, watch, five silver teaspoons, old razor, and two leather wallets delivered to the Gebietskommissar on March 10, 1942. Br. Draugelis appears as county head. The edition cites Lietuvos TSR CVA, f. 685, ap. 4, b. 29, l. 3, and labels the source an original. The reproduced account appears in Appendix F.

The earlier question "who profited?" therefore has a documented institutional starting point. Money from sold Jewish property was remitted through the Nemenčinė municipality and police into a county account connected to the German occupation administration. Household inventories, buyers, auction minutes, property origins within the rural district, individual receipts, and the identity of the remitting police chief still need to be established. The later payment dates show that the administration of confiscated property continued into 1942. They are receipt dates, not necessarily the dates of the underlying sales. The proceeds were controlled through the Lithuanian county administration and paid into the German regional commissariat. LGGRTC must trace Draugelis, Seibutienė, and Paškevičius after 1942, identify any investigations of their conduct, and establish the allocation and beneficiaries of the funds.

The collection's written account is not the auction register itself. It supplies amounts and remitting institutions, but no list of Nemenčinė buyers or individual houses. Survivors describe police and partisan leaders moving into the better Jewish houses.

25. The planned transfer to Vėliučionys and the actual massacre site

The documentary sequence begins before the massacre. Document 163, dated September 2, 1941, reports a survey of possible sites for concentrating Jews. It describes Vėliučionys Manor as a practical site and explicitly considers use of Jewish labor. Document 164, Draugelis' secret, urgent order No. 9 of September 19, directs local heads and the Naujoji Vilnia mayor, with police assistance, to gather Jews and deliver them to Vėliučionys by 6 a.m. on September 22. Its fourteen clauses cover people, transport, inventories, warehouses, keys, guards, farms, concealment, lists, and reports.

Document 165, instruction No. 3138 of September 19, is addressed to the Naujoji Vilnia police-post chief. It says Jews from the Nemenčinė, Mickūnai, Šumskas, and Rudamina jurisdictions would also be brought to Vėliučionys. Forty self-defense battalion men were assigned to Naujoji Vilnia for transport and ghetto guard duties. LGGRTC must identify the battalion and reconstruct its deployment over September 19–22. The instruction's prohibition of escort violence and appropriation stands against Paukštė's admitted firing at escapees and Bortkevičius's account of looting during the Nemenčinė operation.

Document 166, attributed to SS-Obersturmbannführer Krieg, delegates operational control of the September 20–22 operation to local mayors or rural-district heads, using police and self-defense personnel. German authorization thus assigned operational control to local officials during the period of the Nemenčinė massacre. LGGRTC must identify the holders of Nemenčinė's mayoralty and rural-district headship on September 20, establish whether either office was held by Tserkauskas, and reconstruct their orders and implementation. The printed text is a Lithuanian translation of the German order.

The 1973 collection's site list, page 413, entry 192, gives Nemenčinė forest, September 20, and 403 victims; entry 189 gives Vėliučionys forest, September 22, and 1,159. The Jäger table, printed in the 1965 collection on page 136, separately records Nemenčinė and Naujoji Vilnia with those dates and totals. The survivor route goes toward Vilnius and turns into a nearby forest. The September 19 order names a planned destination; the September 20 massacre is recorded at Nemenčinė forest, separately from the September 22 Vėliučionys killing.

26. Four published statements on the roundup and shootings

The 1965 collection prints four statements on pages 216–220, documents 170–173. Their original files, question-and-answer contexts, signatures, and procedural histories remain uninspected. The statements differ on dates, numbers, and individual acts, as set out below.

Antanas Paukštė, statement dated April 18, 1946: he describes receiving a note signed by Raila, being directed to take a rifle and twenty cartridges to the synagogue, guarding prisoners, seeing valuables and clothing taken, and escorting the column toward Vilnius behind three German officers. He admits firing three times when people fled. He later says he did not shoot but only guarded while policemen under Germans did the shooting at the pits. Those statements distinguish his admitted firing during the escape from his claimed nonparticipation in the subsequent pit shooting. The latter claim does not cancel the former admission.

Paukštė dates the event August 20 and estimates about 600 assembled, about 100 escaped, and about 500 shot. He also describes an obligation to report hidden Jews and Soviet partisans in his forestry area during later occupation years, claims diligence, and says he found and arrested nobody. The excerpt describes armbands marked PP 13 and weapons issued through the police post. It names Raila but does not identify Raila's full name there.

Sara Rudaševskaja, statement dated February 1, 1946: she places Paukštė among the synagogue guards and the escort, describes robbery, blows with rifle butts, a turn into the forest, gunfire at the column, and her escape. She gives an uncertain August-or-September date, calls it the 23rd and a Saturday, and estimates more than 700 assembled and more than 100 escaped. The date elements conflict. She names murdered family members. Her account differs from the Koniuchowsky accounts of the Rudashevsky family's later capture.

Nochumas Levitas, statement dated February 14, 1946: he identifies the Nemenčinė police's summons, the confiscation of possessions and rings, Paukštė's guarding and escort role, and two blows by Paukštė as Levitas fell behind with his sick wife. He dates the action August 20. He reports escape from gunfire and later information that about 100–150 of some 700 survived the immediate action. This is an estimate of immediate escape, not final survival to liberation.

Stanislovas Bortkevičius, statement dated April 11, 1946: he describes police compelling men to bring shovels, digging pits, Raila's direction to stop digging, a column turning into the forest, and

Paukštė pursuing and shooting a man. He attributes the later shooting of a woman to Kondratavičius. He describes stripping the dead, Paukštė collecting property and cycling back with stolen belongings, and local people subsequently compelled to load goods from Jewish houses. He dates the events to August. The exact dimensions, numbers of diggers, times, and dates need comparison with the complete file; they are not established by repetition across retellings.

The four accounts add named acts and a wider evidentiary base. Their August dates conflict with the September 20 date in the perpetrator report and the later killing-site list. The perpetrator report dates the massacre September 20; the later statements contain incompatible August dates.

The same Granickas statement reproduced in document 151 gives a command-history list: German chiefs or deputies rendered in the edition as Svembergeris (editorially corrected to Sveinbergeris), Geringeris (Geringas), Veisas, Hitleris (editorially corrected to Fidleris), and Dicas, and Lithuanian leaders Šidlauskas, Balys Norvaiša, Balys Lukošius, and Jonas Tumas. The assigned terms and dates are the statement's claims across the occupation, not a verified command chart for September 20. The editorial corrections, inconsistent dates, and role changes require comparison with personnel records before a local chain of command is adopted.

Raila appears in three separate records spanning the occupation: Paukštė's 1946 account of a note signed by Raila during the roundup; the 1942 police protocol in document 79 (printed p. 99), signed by Nemenčinė police officer Alfonsas Raila, whose rank is given as vachmistras; and the survivor account of Kutiel and Elye Kensky and Esther Gordon, arrested on December 31, 1943 by Lithuanian police headed by Raila and shot after money had been taken for their promised release. The 1942 protocol supplies a first name and police rank, rather than proof of appointment as chief. LGGRTC must establish whether these references identify the same man, his appointments and command responsibilities, and his role in each episode.

27. Survival, persecution, and the end of occupation through 1945

The September massacre was followed by pursuit across farms, villages, marshes, and forests. The earlier narrative's summary is expanded in Appendix A so later victims and survivors are not swallowed by the September 20 total. Gordon's account describes repeated paid shelter, expulsion, searches, and a forest bunker with a changing population. He describes fourteen Jews in one bunker, relocation after a visit by Soviet partisans consumed their food, and later twenty-four people, including three children, in another bunker. These are successive groups, not two independent survivor totals to be added.

The published English text's reference to liberation in the spring of 1944 conflicts with Daytz's precise July 7, 1944 date for the siblings' liberation and the region's July chronology. It also contains a stray June 20 in the September property discussion. These are unresolved textual or chronological defects. The original Yiddish and translation history are needed to resolve those discrepancies. The accounts establish survival into 1944.

Yad Vashem's Kiemieliszki ghetto entry identifies Jews from Nemenčinė among people gathered there. Their full route and number remain unestablished. The USHMM Kiemeliškės and Pabradė entries are additional research leads.

POLIN's rescue account names the Paszkowski family's help to the Gdud family: shelter, food for a forest bunker, and a warning of exposure. It gives about 800 people driven toward the forest, a further estimate of the assembled group rather than a verified death toll. Those rescue and family sources

must be compared with the earlier accounts without assuming that similar surnames always identify the same person.

For 1944–1945, the evidence inspected here establishes survival accounts, postwar investigations, and a return to Soviet rule; it does not establish a restored Jewish community census. The Soviet commission act of May 25, 1945, printed in part 1, pages 224–225, records an August 20 Nemenčinė shooting and 458 Jews plus 112 Jewish children, totaling 570. Its local and regional totals include other events. Those figures are recorded as the commission's claims and cannot replace the September 20 perpetrator entry or become an additional 570 victims.

28. VLE omits the formations and relocates the massacre

The omission is internal to VLE: its Special Squad entry names Lithuanian volunteers and Nemenčinė, while its town entry names only German ordering authority.

The entire VLE massacre sentence currently reads: "1941 09 20 nacių Vokietijos okupacinės valdžios įsakymu Veliučionių dvare nužudyti 403 Nemenčinės žydai." In English: "On September 20, 1941, by order of the Nazi German occupation authorities, 403 Jews of Nemenčinė were murdered at Veliučionys Manor." This is the passage challenged in NEM-001 and its supplement.

It names German ordering authority but supplies no police assembly, escort, Special Squad shooting, or local administration of the victims' property. The defect is not that German responsibility is stated. It is that the documented implementing institutions disappear. The location adds a separate factual problem. Its listed bibliography is an urban-history work by Algimantas Miškinis; the source for the particular massacre proposition is not supplied.

The prewar Jewish community is reduced to a population figure and a synagogue count in the entry. The supplement supplied a sourced community history and asked about the first settlement, schools, rabbis, yeshiva refugees, labor, plunder, survival, and the massacre. The current text still requires correction even while further research continues.

29. The municipal and tourism accounts

The municipality's Nemenčinė section goes much further than VLE. It acknowledges local police calling Jews to the synagogue, confiscation there, a guarded column, firing at escapees, and the murdered men, women, and children. It leaves the shooting formation unidentified and does not give the police affiliation shown in the preserved Yad Vashem account.

The same section states that most Nemenčinė Jews were taken to Švenčionėliai and murdered there. This proposition needs a source, date, denominator, and identification of the group. The claim remains unsourced and unexplained.

The tourism portal's Lithuanian and English pages acknowledge local assistance. The broader Holocaust section also names local police, confiscation, and division of property. The criticism is the absence of specific formations and acts in the Nemenčinė account. Its general description of victims digging their own pits differs from the Nemenčinė testimony, which describes police requisitioning non-Jewish diggers.

The portal transcribes the memorial as saying "hitlerininkai ir jų pagalbininkai"; its English rendering uses "Nazis and their accomplices" and "executed." The Lithuanian verb is nužudė, for which

"murdered" is the direct English rendering here. The full Lithuanian inscription is retained in Appendix D. The more substantial defect is that the identifiable formations remain anonymous.

The portal gives the Piliakalnio Street address while describing both the forest memorial and the old cemetery. Those are distinct places. ESJF's cemetery survey provides coordinates 54.85447, 25.46982 for the cemetery west of that street; that is not a verified coordinate for the massacre site. The survey records eleven visible gravestones, dated 1903–1907, and an unfenced condition at the survey. Current conservation conditions require a fresh site inspection. Its region field says Utena County, inconsistent with the Vilnius location.

The Atlas count needs correction at its source. Its Lithuanian account gives 176 women, while the English version gives 186; Yad Vashem repeats 186. With 128 men and 99 children, 186 produces 413, whereas Jäger's entry gives 176 women and a total of 403. LGGRTC and the Museum must trace the discrepancy to its originating text, correct the English Atlas figure against the cited record, and notify Yad Vashem so the propagated figure can also be corrected. The competing survivor estimates remain separately attributed.

30. The monument, the register, and the synagogue marker

The Atlas account preserved in NEM-001-S1 dates the forest monument to 1971. That killing-site memorial is distinct from the synagogue-site marker announced in September 2025.

The signed requests did not establish the exact physical inscriptions or current adjoining boards. NEM-003 asked for photographs in every language, approved wording, installation and alteration documents, ownership and management, protection status, and directional signs. Its proposal was an additional information board, conditional on the existing display, rather than deletion of the old inscription. No received photograph or full approved inscription record was located in the reply set. The Yiddish text remains unverified.

Code 11355 for the killing site in Liepiai is reported through the Atlas and library portal; code 38481 is reported for the old cemetery. Their full assessment records remain uninspected. The library portal's September 24 date, noted in the supplement, conflicts with the September 20 killing-site record inspected in the 1973 collection. The register's actual dated text is required before assigning that discrepancy to KPD itself.

The municipality announced a marker at the destroyed synagogue's site in September 2025. Its approved purpose and complete inscriptions were requested separately.

The municipal history describes residents who concealed Jews and the Sokolovski family's sheltering of a child.

31. Notice and the replies actually located

NEM-001 was sent to the National Library's encyclopedia publisher on October 15, 2026. NEM-001-S1 was sent on October 17 Los Angeles time, October 18 in Lithuania, to the publisher, its head, and the National Library director, with informational copies. The supplement neither withdrew nor replaced NEM-001. NEM-002 addressed the municipal and tourism texts; NEM-003 the memorial, signage, and heritage information; NEM-005 the existing archival files. The combined signed archival resubmission of October 16 also included Panevėžys and Obeliai requests.

- Vilnius District Municipality registered NEM-002 on October 16 as G-53392(4.5 Mr).

- Trakai District Municipality acknowledged the public-text request on October 16 as AP2E-688.
- Vilnius District Municipality registered the memorial/signage request on October 16 as G-53404(4.35 Mr).
- The Department of Cultural Heritage acknowledged NEM-003 on October 16 as 1-4464.
- LGGRTC, as a copied recipient of NEM-001-S1, acknowledged it on October 19 as 7R-1332. This does not establish VLE's registration.
- The Lithuanian Special Archives asked on October 16 that the request be signed and sent again. I resubmitted a newly signed combined PDF the same day and asked for signature-validation clarification and separate registration. The inspected replies do not establish acceptance of that replacement signature or production of the files.

No substantive historical determination was located in the correspondence searched for the compilation. The publisher's general October 15 volume/methodology letter, quoted in the supplement, is procedural context, not a decision on NEM-001.

32. The account still owed

The central historical finding is direct: the Jews were subjected to a sequence of locally implemented persecution, armed confinement, robbery, escort, shooting, and pursuit under German occupation. The financial account adds a documented administrative trail for the sale of Jewish property through the Nemenčinė municipality and police. The present public texts do not convey that trail with the specificity the evidence permits.

VLE must correct the particular sentence. Municipal and tourism publishers must identify the documented actors and show their sources. LGGRTC must investigate the named testimony, the police appointments, the source files, property receipts, household inventories, and judicial outcomes. The heritage authorities must disclose the actual register and inscription records. A national account that identifies German authority while losing the Lithuanian institutions that implemented persecution and handled its proceeds leaves readers with a materially incomplete history.

These findings are non-exhaustive. I invite primary records, corrections, and counterevidence at ggochin@gmail.com. I will consider substantiated material and issue dated corrections where warranted. My assessment of the examples examined here is that the omissions obscure Lithuanian institutional conduct. That assessment rests on the particular source comparisons in this report.

Appendix A. Individual fates and corrections in the survivor accounts

This appendix preserves the substantive survivor leads and conflicts needed to read the narrative. Names follow the published English transliterations; spellings, identities, dates, and outcomes require comparison with original records. It is not a reconstructed census or a total of additional victims.

- Escape before the column left — Khone Pruzhan, hid in a woodshed. Khayem-Ele Perevoskin hid inside a coffin in the corpse room; the searchers did not open it. Blume Taub escaped with her small son Yankele. Esther Bernshteyn escaped at the pit and later recounted Sholem-Gedalye Daytsh's beating to Sore. Dovid Khakim and his daughter Khaye-Sore also survived after escape. Their survival must remain distinct from the deaths of their relatives.
- Deaths before assembly — Aron Khakim, seventeen, and Daniel Nementzinsky are described as killed while attempting to escape before the study-house confinement. The account locates Aron

near the Neris on a priest's pasture and describes delayed burial. They cannot automatically be treated as people killed at the main pit.

- Laborers collected from estates — The testimony identifies workers who fled estates before police arrived, including the Partzewe compound. At the Red Compound, police arrested the brewery foreman Zibel, his wife and two children, and two boys, Mane Bayrak and Beynish Leyfer. The boys had worked at Skale and were tied beside the horse in a wagon harness. The six were taken to join the town's Jews and killed. The account identifies the brewery's owners as the Jew Nidzon and Polish lawyer Partzewsky; that business identity requires source checking.
- September 23 at Kobilka — Eynbinder describes the police capture of Lipe Rudashevsky, his sons Leybe and Avrom, a nephew also named Leybe, and Khane Gdud with Motele, followed by their shooting at Kobilka on the Tuesday after the massacre. Daytz adds Mrs. Bratinishky, caught after returning to collect her child, whom a peasant woman Shtseglikowa had already handed over to the confined Jews. Neither account securely names the firing party for this later execution. Sara Rudaševskaja's published statement instead places her father Lipa and brothers Leiba and Abram among victims of the main action; exact identities and death dates need reconciliation.
- Milani captures — Pinkhes Glukh, Dvoyre, their one-year-old Yankl, Zaltzberg, and Yankele Beknshteyn are described as caught and taken toward death in Vilnius. The source's phrase "second Friday after" the massacre followed by a September 2 date is internally defective. Gordon groups related captures together. Moyshe Beknshteyn and Binyomin Zlatkovitz resisted and died; Daytz attributes a killing of Moyshe with a stone to Walentinavitsius. The specific accounts must be checked before choosing a manner of death. Pinkhos Beknshteyn and Khasye survived and are said to have arranged burial afterward.
- Blume Taub Aron Leybman and the Kravtshuks — Eynbinder says police and partisans caught Blume and Yankele with baker Aron Leybman; Aron was shot trying to escape. Avrom Kravtshuk and his daughter Esther were also taken to Vilnius. That account says Avrom died in the ghetto while Esther, Blume, and Yankele later escaped and survived. Daytz separately describes Avrom Kravtshuk and Khyene Gordon killed in a bathhouse after escape from the liquidated Vilnius ghetto, naming Walentinavitsius. The conflict over Avrom's death cannot be concealed.
- Miriam Rudashevsky — Miriam, born Nementzinsky, placed her children Khaye-Sore and Yankl-Moyshe with a peasant and hid with Franszischek Rusecky. She had left valuables with Juzef Woitkewitz. The account says Germans arrested her after an attempted retrieval and took her through Nemenčinė to Vilnius, after which she was not heard of. A claim of betrayal to obtain her belongings is explicitly reported hearsay. Her children survived.
- Yisroel Trakinsky — Eynbinder and Daytz attribute participation in robberies to Trakinsky; Gordon says he did not know of that allegation. Gordon places the later arrest at Wezbicky's home in Bazani in April 1942, while Eynbinder gives winter 1941–1942 and police from Paberžė. His final fate remains unknown. A Jewish participant in a robbery ring does not change the identity of the administering and armed institutions.
- Avrom Bayrak and the twins — The account places his wife and son Mane in the September massacre, but his own capture with twins Beyle and Yankl in spring 1942 near Prudalishki, after earlier escape. Police and partisans took them through Nemenčinė to Vilnius; the account says the three subsequently died. These are not one event.

- Berl Zhur — Captured at a peasant home and taken through Nemenčinė to the Vilnius ghetto, he survived. Gordon specifies Uninizsky and Marcinkewitz and expressly says there was no betrayal in that case. That correction is material.
- Rokhel Andeman and Taybele — The account attributes the shooting of Rokhel and her husband while fleeing a barn in autumn 1943 to Lithuanian police. Their daughter Taybele survived after the sheltering peasant woman insisted that she was an abandoned non-Jewish child and recovered custody of her.
- Khatzkl Nementzinsky's family — One-year-old Leyzerl was left behind and died with the community. Eynbinder describes Khatzkl's death during flight near Snegi and the later killing of his wife Rokhel and daughter Khayele. Gordon corrects the hiding-place sequence: wife and daughter at Francsizsek Ajewsky's home, Khatzkl at Karl Juchnewitz's property and bathhouse, capture by right-wing Poles, and shooting during escape. Eynbinder later places Rokhel and Khayele among four people killed near Bilduni in winter 1944. These versions must remain separate.
- Avrom Glukh or Glub — Blume Taub's brother was discovered after police searched a barn, attempted escape, and was shot. Blume is said to have reburied him after the war in Nemenčinė's Jewish cemetery. Her son, sheltered nearby, survived.
- Yisroel Yanishky — Eynbinder places capture and killing by Polish nationalists near the end of 1943. Gordon instead gives February 13, 1942, at Petr Posniak's home in Raksani. The surname and date conflict require the original accounts and independent records.
- Two refugees at Zhukowsky's home — Two Jews, one from Dubnow and a tinsmith from Švenčionys, were said to have been taken by right-wing Poles in winter 1943, killed, and delivered as corpses to the Nemenčinė police. A neighbor's betrayal was reported, not directly established in the narrative. These victims' origins differ from the town cohort.
- Kutiel and Elye Kensky and Esther Gordon — The account describes competition over payments for shelter, betrayal attributed to Ragowsky, arrest by Lithuanian police headed by Raila on December 31, 1943, and shooting after money was accepted for a promised release. The driver's account is the stated source for the staged-escape sequence. The brother Yankl is said to have reburied the victims. The full testimony and Raila's identity need examination.
- Dvoyre Leyfer Peysekhl Levinson Rokhel and Khayele — Eynbinder describes nationalist Poles capturing these two women and two children during food-seeking and shelter in winter 1944 and shooting them near Bilduni. Hirshl, Berl, and Rivke Leyfer belonged to the forest group. This is a later persecution episode, not part of the main September total.
- Mendl Fayn and Khaye Pruzhan — Eynbinder describes killing in a bunker with a grenade in spring 1943 to obtain hidden property. Gordon corrects the account to killing with an axe by Komar, brother-in-law of the sheltering Petr Zhukowsky, near Barani, citing the person who buried them. The conflicting perpetrator and manner of death must both be retained.
- The Paberžė bunker — The account describes ten or twelve people from Paberžė killed in a forest bunker near Posadniki by Gestapo men disguised in Red Army uniforms after information from local people. This is a regional episode involving a different town's group.
- Moyshe and Mikhl Andeman — The father was shot by Polish nationalists while trying to escape; Mikhl survived that attack. The account subsequently places Mikhl's killing by right-wing Poles after liberation, on the eve of Yom Kippur 1944, while traveling toward Dubingiai. That later death belongs to the report's 1944 aftermath, not a September 1941 total.

- Bratinishky Nementzinsky and Levinson — Eynbinder states that Shmuel Bratinishky, Fayve Nementzinsky, and Shloyme Levinson hid together until spring 1943, when Lithuanian police discovered their hiding pit near Nemenčinė and shot all three there. This is a separately attributed later execution, not part of the September 20 figure.
- Sore's daughter Golde — Sore concealed her daughter separately, at one point with dyed blond hair, before sending her to the paternal grandparents Yeshua and Dvoyre Eynbinder in Postawy. The earlier study places the five-year-old and her grandparents among those murdered in the November 21–24, 1942 liquidation. The precise Postawy chronology needs separate source checking; the murder is not assigned to the Nemenčinė pit.
- The siblings' rescue and payments — Eynbinder gives December 25, 1941 to April 19, 1942 for hiding behind Figurewitz's oven, followed by a potato pit until August 1 and then a barn attic, totaling nine months. Daytz gives that first interval and then a different sequence of movement, shelter, and returns. The nine-month total and four-month indoor interval measure different things; they are not by themselves contradictory. The later shelter sequence needs collation. The accounts name Dubicky, Filipowitz, Figurewitz, Mikulewitz, Gursky, Lukowsky, Romanowsky, and others, and describe payments, work, help, and repeated exposure.
- Aleksander Semaszko — The shoemaker and glazier safeguarded valuables, supplied the siblings, visited, and encouraged them. The testimony reports his death in April 1944 and neighbor suspicion that a lodger, the Susani organist, poisoned him to obtain the property. His assistance is affirmative testimony; the cause of death and accused person's role remain reported suspicion.
- Gordon's shelter and bunker — Gordon names Kazimerz Wrublewsky, Stanislaw Zindul, Andruzsancowa, and Maginsky in his route through shelter. His account distinguishes paid shelter, refusal, property retention, dangerous discovery, work in exchange for protection, and collective forest hiding. It supplies a concrete record of survival costs and dependence; a generic "rescued by neighbors" would lose those distinctions.

Appendix B. Victim counts, dates, and the financial record

The following are source-specific observations. They are not added together unless they concern different, identified victims without overlap.

- Jäger report, published table: September 20, 1941, Nemenčinė; 128 men + 176 women + 99 children = 403. The children are included in 403.
- Museum Atlas language versions preserved in S1: Lithuanian 176 women; English 186 women. With 128 men and 99 children, 186 would total 413. The language-version discrepancy needs correction against the original source.
- Yad Vashem preserved description: 403 overall with an apparent 186-women transcription. Its total and components do not arithmetically agree; 413 is the sum produced by that discrepancy, not a separately reported total.
- Koniuchowsky survivor publication: approximately 600 killed; approximately fifty escaped the column. These are witness estimates with different scope from Jäger's recorded figure.
- Paukštė's published statement: August 20; about 600 assembled, about 100 escaped, about 500 killed. These are not three measured census figures.
- Rudaševskaja's published statement: uncertain August or September 23, called Saturday; more than 700 assembled; more than 100 escaped; about 600 killed. The date elements conflict.

- Levitas' published statement: August 20; about 700 assembled; about 100–150 escaped. It gives no independently counted final town-survivor total.
- Paszkiewicz' testimony as preserved in the filings: late August and 500–600 people driven to the pit; whether it describes the identical action needs full-file comparison.
- Municipal account: 700 assembled, 403 murdered, 100 escaped. The difference between these numbers is not explained by the page. The unexplained remainder has no identified victim group in that text.
- POLIN rescue account: about 800 driven toward the forest. This is a roundup estimate, not a stated count of bodies.
- Soviet commission act, May 25, 1945: August 20, 458 Jews and 112 Jewish children = 570. These are the document's categories and their arithmetic, not an adopted replacement total.
- September 23 Kobilka execution in the survivor accounts: six named people in one account with an additional woman in Daytz's account. The same victims' dates may conflict with the Rudaševskaja statement.
- Veliučionys/Naujoji Vilnia, September 22: 1,159 in the Jäger table and later site list. This is a separate event.
- Regional Bezdonys, Buzuraisčiai, Paberžė, and other camp or bunker victims are not included in a Nemenčinė town total merely because the sites lay in or near its jurisdiction.

Financial record in Lithuanian: "Gautų iš Vilniaus apskrities valsčių už parduotus žydų baldus ir kitą turtą pinigų priėmimo-perdavimo apyskaita." English: "Account of the receipt and transfer of money received from the rural districts of Vilnius county for sold Jewish furniture and other property." The account's Nemenčinė entries, receipt dates, and arithmetic are transcribed in section 24 and reproduced in Appendix F. The entry naming the police chief does not supply his personal name.

The original administrative vocabulary matters: valsčius is a rural district or commune; valsčiaus viršaitis is its head; policijos nuovada or punktas is a police station/post, with the precise designation retained by source; Ypatingasis būrys is the Special Squad; beit midrash is a study/prayer house. "Partisans" in the 1941 testimony, Soviet partisans, and the later Polish nationalist armed groups are distinct source categories.

Appendix C. Records to identify, examine, and disclose

- C1 — Museum Atlas underlying testimony: LYA f. K-1, ap. 58, b. 47746/3, volume 3, folio 55 (P. Šilėnas) and folios 57–58a (B. Ropė). NOT INSPECTED. LGGRTC must examine the complete context and establish assembly, escort, unit identity, and personal acts.
- C2 — Yad Vashem case references: LYA f. K-1, ap. 58, b. 29422/3 and b. 11487/3, linked in the preserved page to Antanas Mačkinis and Ludwik Paszkiewicz, with copies YVA M.45. Full originals NOT INSPECTED; NEM-005 specifically sought them. LGGRTC must verify case ownership, names, folios, signatures, questions, date, and complete dispositions.
- C3 — Paukštė, Rudaševskaja, Levitas, and Bortkevičius: 1965 edition documents 170–173 cite ADSR fondas, r. 68, respectively folios 103–105, 111–112, 113–114, and 115–116. Published pages inspected; archival originals NOT INSPECTED. LGGRTC must identify the current archival references corresponding to these older citations. Their relationship to the other cited files requires identification.
- C4 — Police command and rosters: confirm the full identities and appointments of Tekorius/Tekoris, Raila, and Tserkauskas, the relation of town police, rural-district police,

auxiliary police, and the Special Squad, and the individuals deployed on the massacre date. The 1965 publication also prints a 1942 police protocol under Alfonsas Raila, pp. 99–100 (document 79, old reference f. 727, ap. 1, b. 146, l. 11). That is an identity lead, not proof that every Raila reference names this man.

- C5 — Property account: document 167, printed pp. 212–214, old citation Lietuvos TSR CVA, f. 685, ap. 4, b. 29, l. 3. Published reproduction inspected. LGGRTC must locate the original, underlying receipts, auction notices, inventories, sale authorizations, individual buyers, property managers, and household-level origins. It must identify which property came from town residents and which from the wider rural district.
- C6 — Orders and implementation: document 163, old citation f. 685, ap. 5, b. 4, l. 5; document 164, f. 684, ap. 1, b. 4, l. 21; document 165, same file, l. 20; document 166, f. 659, ap. 1, b. 2, l. 10. Published reproductions inspected. The German original behind document 166 remains uninspected. LGGRTC must obtain actual dispatch, receipt, transport lists, September 23–25 implementation reports, and evidence distinguishing planned transfers from actual killings.
- C7 — Koniuchowsky: original Yiddish statements of Eynbinder, Gordon, and Daytz and the printed Sandler edition. English publication inspected; original-language collation NOT PERFORMED. LGGRTC must resolve the stray June/September date, spring/July liberation, conflicting hiding periods, and the named later deaths. The original accounts are needed to distinguish observation from reported information.
- C8 — Pinkas Hakehillot, Poland, volume 8 (2005), pp. 449–451 and its source list; H. Borkowski, Niemenczyn. Historia i współczesność (2003); A. Miškinis' urban-history volume (2005). Printed volumes NOT INSPECTED. The online Hebrew text and filing's historical annex were inspected. LGGRTC must check settlement, schools, rabbis, nationalization, refugee yeshiva, and the claimed 1939 population.
- C9 — Population: 1921 and 1931 census tables and territorial definitions. NOT INSPECTED. LGGRTC must resolve 778 town versus district, 634/639, and VLE's 1883 figure of 167 versus a possible 1833 reference. It must check the evidence for three synagogues in 1908. These issues are not interchangeable with the verified massacre date.
- C10 — Heritage: full KVR files for reported codes 11355 and 38481, assessment acts, historical narratives, current ownership, photographs and all inscription languages, site coordinates, and protection approvals. Original register files NOT INSPECTED. The register's dated text is needed to resolve the library portal's September 24 date.
- C11 — 2025 synagogue marker: approved purpose, approved text, actual inscriptions and images, and installation record. Full physical inscription NOT INSPECTED. The heritage authorities must establish what the marker claims to commemorate before evaluating a proposed change.
- C12 — Legal outcomes: criminal-file indexes, indictments, trial and appeal decisions, finality, rehabilitation/annulment decisions if any, and identities for the named alleged participants. NOT INSPECTED.
- C13 — Regional survival: Kiemieliszki and Pabradė entries, individual routes and names, Postawy deaths, and post-liberation killings in 1944. The episodes concern distinct places and victim groups. The USHMM entries cited in S1 remain an uninspected source lead; Yad Vashem's Kiemieliszki description was retrieved.
- C14 — Special Squad names: Antanas Granickas' June 27, 1945 statement, document 151, printed pp. 182–185 (old reference ADSR fondas, r. 2, l. 101–104), names people alleged to have shot civilians at several places including Nemenčinė. It lists Jonas Germanavičius, Hubertas

Dieninis, Juozas Vėlyvis, Vincas Sausaitis, Stasys Čeponis, Dionizas Golcas, Vladas Kliukas, Vladas Lenkauskas, Slušnys, Vladas Butkunas, Petras Černiauskas, Kondratas, and Leikūnas. These names appear in a statement covering operations across 1941–1944. LGGRTC must examine the original statement, personnel records, and proceedings for each named man.

LGGRTC must examine these records and disclose its source-based findings, including contrary material and any actual judicial dispositions.

Appendix D. Institutional contradiction and verification record

Each entry concerns a defined statement or display. Notice, registration, substantive answer, and a public correction are separate events.

- D1 VLE formations — VLE's Special Squad entry identifies Lithuanian volunteers and names Nemenčinė. The town entry omits the unit. Requested correction: name the formations and their acts. NEM-001 and S1 gave notice; no individualized substantive answer was located.
- D2 VLE location — VLE locates the September 20 massacre at Vėliučionys Manor. The survivor route, Jäger dates, and 1973 site list locate it in Nemenčinė forest. The county orders and the two separate massacre entries are compared in section 25. Requested correction: Nemenčinė forest.
- D3 VLE community history — Statement and scope: the entry mentions the 1897 Jewish figure and 1908 synagogues but omits the institutions and destruction sequence documented in the historical annex. Classification: editorial omission. S1 proposed specific additions and requested the selection methodology document. No individualized substantive decision located.
- D4 Municipal police and shooting — The municipality states "vietinė policija" (local police) and later that 128 men, 176 women, and 99 children were murdered. Its account positively describes confiscation and firing. Missing information: police affiliation and the named shooting formation. Classification: partial account with material omissions. NEM-002 was registered by Vilnius district; registration is not correction.
- D5 Municipal Švenčionėliai assertion — The sentence that most Nemenčinė Jews were taken to Švenčionėliai and killed there lacks a disclosed source and population denominator. Classification: unsupported institutional assertion. Requested remedy: source and specify, or remove if unsupported.
- D6 Tourism and helpers — The English page says the Jewish community "were killed off by Nazis with the assistance of locals." The Lithuanian account likewise leaves the local formations unnamed. The page must identify the police and Special Squad and their acts.
- D7 Memorial wording and English rendering — The English portal gives "Nazis and their accomplices executed 403 Jewish people." Its Lithuanian transcription uses nužudė, meaning murdered. The identifiable Lithuanian formations disappear into "accomplices." The physical Lithuanian and Yiddish inscriptions and neighboring boards require comparison with the published transcription.
- D8 Digging and general narrative — The portal's general Holocaust discussion describes victims digging pits. Nemenčinė testimony describes other residents compelled by police to dig. Remedy: explicitly explain the Nemenčinė evidence rather than presenting generic prose as local fact.
- D9 Register date and location — The library portal is cited in the supplement for a September 24 date and code 11355. The complete register file is uninspected; the 1973 collection gives September 20. Classification: secondary representation discrepancy. The dated register record is required to resolve the discrepancy.

Appendix E. Lithuanian summary

VLE straipsnis apie Ypatingąjį būrį nurodo lietuvių savanorių sudėtį ir Nemenčinę. Miestelio straipsnyje šis darinys nutylimas. Enciklopedija pati skelbia informaciją, kurios neįtraukia į Nemenčinės istoriją.

Nemenčinės žydų persekiojimas, turto nusavinimas ir žudymas buvo vykdomi nacistinės Vokietijos okupacijos sąlygomis, dalyvaujant šaltiniuose įvardytiems vietos policininkams, pagalbinei policijai, administracijos pareigūnams ir iš Vilniaus atvykusiam Ypatingajam būriui. Reikalaujama, kad atsakingos institucijos viešuose tekstuose aiškiai įvardytų šaltinių patvirtintus darinius ir jų veiksmus bei ištirtų šiame tyrime konkrečiai nurodytas bylas ir dokumentus.

L. Koniuchovskio užrašytų išlikusiųjų liudijimų vertime aprašomi priverstinis darbas, mušimas, žydų turto registravimas, vertybių atėmimas beit midraše, ginkluota kolonos apsauga, šaudymas į bėgančiuosius, vėlesnė pasislėpusių žydų paieška ir nužudytųjų turto dalybos. S. Eynbinder ir A. Daytzas buvo sesuo ir brolis; Y. Gordonas skaitė pirmąjį pasakojimą, o A. Daytzas – abu. Todėl šių liudijimų sutapimas nėra trys visiškai nepriklausomi patvirtinimai. Originalai jidiš kalba šiame tyrime nesutikrinti.

1965 m. dokumentų rinkinio „Masinės žudynės Lietuvoje“ pirmosios dalies 167 dokumente, p. 212–214, pateikta apyskaita apie pinigus, gautus už parduotus žydų baldus ir kitą turtą. Nemenčinės valsčiaus savivaldybei priskirti keturi įrašai: 1941-10-20 – 1500 RM, 1941-12-05 – 710,30 RM, 1942-01-16 – 380 RM ir 1942-02-21 – 1600 RM. Nemenčinės policijos nuovados viršininkui priskirtas 1942-01-28 įrašas – 187,12 RM. Apskaičiuota šių penkių įrašų suma yra 4377,42 RM. Tai užregistruotų įplaukų suma, o ne visas pagrobto turto įvertinimas. Reikia nustatyti parduotų daiktų savininkus, pirkėjus, aukcionų dokumentus ir atskirų mokėjimų pagrindą.

To paties rinkinio 170–173 dokumentuose paskelbti A. Paukštės, S. Rudaševskajos, N. Levito ir S. Bortkevičiaus parodymų fragmentai. Paukštė pripažįsta tris kartus iššovęs, kai žydai bėgo iš kolonos; vėliau teigia prie duobių nešaudęs. Bortkevičius jam priskiria bėglio nušovimą, o Kondratavičiui – moters nušovimą. Visos bylos ir jų procesinė istorija lieka netirtos. Parodymuose nurodytos rugpjūčio datos nesutampa su rugsėjo 20 d. žudynių data.

VLE sakinys žudynes priskiria Veliučionių dvarui ir neįvardija žydus surinkusių, konvojavusių ir šaudžiusių darinių. 1973 m. rinkinio antrosios dalies p. 413, įrašas Nr. 192, nurodo Nemenčinės mišką, 1941-09-20 ir 403 aukas. VLE privalo ištaisyti žudynių vietą ir įvardyti vykdytojus.

K. Jägerio raporte Nemenčinei nurodyti 128 vyrai, 176 moterys ir 99 vaikai, iš viso 403. Liudijimuose pateikiami kiti skaičiai ir datos. Jų negalima vidurkinti ar sudėti. Nemenčinės įrašas yra Vilniaus padalinio skiltyje.

NEM-001 ir NEM-001-S1 skirti VLE; NEM-002 – savivaldybės ir turizmo tekstams; NEM-003 – paminklui, ženklinimui ir registro duomenims; NEM-005 – konkrečioms archyvinėms byloms. Rasti registracijos patvirtinimai: G-53392(4.5 Mr), AP2E-688, G-53404(4.35 Mr), 1-4464 ir LGGRTC 7R-1332. LGGRTC buvo papildymo kopijos gavėjas; jo registracija nepatvirtina VLE registracijos. Archyvas paprašė pasirašyti ir atsiųsti dar kartą, ir 1941 m. dokumentų kopijų prašymas buvo pakartotinai pateiktas su nauju parašu 2026-10-16. Gautuose įrašuose nerastas istorinius klausimus iš esmės išsprendžiantis atsakymas.

LGGRTC privalo nustatyti Tekoriaus / Tekorio, Railos ir Tserkausko tapatybes bei pareigas, įskaitant tai, ar 1942 m. protokole įvardytas Alfonsas Raila yra tas pats asmuo, kurį mini Paukštė ir

pasakojimas apie 1943 m. gruodžio 31 d. suimtus Kenskius bei Esther Gordon; nustatyti, kas 1941 m. rugsėjo 20 d. vadovavo Nemenčinės miestelio ir valsčiaus administracijai; ištirti Draugelio vadovautos administracijos vaidmenį, 167 dokumento originalą ir jo pagrindą (f. 685), taip pat Draugelio, Seibutienės ir Paškevičiaus karjerą bei jų atžvilgiu vykdytus tyrimus. LGGRTC privalo nustatyti, kuriam batalionui priklausė 165 dokumente minimi keturiasdešimt vyrų ir kur jie veikė rugsėjo 19–22 d., ar J. Šidlausko vadovaujamas būrys dalyvavo Nemenčinės akcijoje, ir sutikrinti Granicko įvardytų trylikos asmenų duomenis su nuosprendžiais bei reabilitavimo sprendimais. LGGRTC ir muziejus privalo ištaisyti Atlaso angliško teksto moterų skaičių pagal cituojamą šaltinį ir apie pataisą informuoti Yad Vashem. Savivaldybė ir paveldosaugos institucijos privalo pateikti tikruosius užrašus, nuotraukas, vietų koordinates, valdymo ir patvirtinimo dokumentus.

Vilniaus apskrities viršininkas Br. Draugelis pasirašė įsakymą Nr. 9 ir nurodytas apskrities viršininku 167 dokumento apyskaitoje. Ūkio skyriaus vedėja Marcelė Seibutienė perdavė už parduotus žydų baldus surinktų pinigų likutį ir kvitus buhalteriui Jonui Paškevičiui. Ta pati apskrities administracija įsakė pristatyti žydus, organizavo jų turto apskaitą bei apsaugą ir tvarkė pardavimo pajamas. Apyskaitoje užfiksuoti mokėjimai Vilniaus srities gebitskomisaro kasai ir banko sąskaitai. Penki Nemenčinės įrašai sudaro 4377,42 RM.

Tyrimas nėra baigtinis. Dokumentais pagrįstus patikslinimus ir priešingus duomenis prašau siųsti ggochin@gmail.com. Pagrįstą medžiagą įvertinsiu ir prireikus paskelbsiu datuotus patikslinimus.

Appendix F. Documentary page images

The following images reproduce the inspected printed pages for the property account and the distinct killing-site entries. They show a documentary publication, not newly authenticated archival originals. Page 413 is rotated for reading. The original books' broader contexts and source references are retained in the research record.

Nr. 79

Liudininko kvotos protokolas

1942 m. rugpiūčio mėn. 12 d. aš, Vilniaus aps. policijos, Nemenčinės punkto vachmistras Raila Alfonsas, einant Baudž. proc. įst. 443 str., klausiau žemiau išvardintą, kuris papasakojo:

„Esu Stefanovičius Jonas, Juozo, 30 m. amžiaus, R. katalikų tikybos, lenkų tautybės, teismo nebaustas, rašyti moku, nukentėjusiam svetimas, gyvenu Kanciškių vnk., Nemenčinės vls., Vilniaus aps. Šioje kvotoje parodau:

Š. m. rugsėjo mėn. 9 d., apie 8 val. ryto, sekmadienį, aš su savo vyresniu broliu Stefanovičiumi Boleslovu buvau nuėjęs į miškelį, esantį apie 150 m nuo Kanciškių vienkiemio, grybauti ir tame miškely radome sėdintį tą patį čigoną, kuris, mums priėjus, atsistojo, pasisakė esąs čigonas ir prašė duoti valgyti ir parūkyti, nes jau penkta diena nevalgęs. Be to, papasakojo, kad einąs iš Pabradės miestelio, nes prieš kiek laiko buvo su kitais čigonais sulaikytas ir pristatytas į Pabradės policiją už vagystę, bet, kadangi jis buvo nekaltas, policija jį paleidusi. Kiti gi čigonai buvę likviduoti. Pastarasis buvo su pilka kepure, apsirengęs žalsvos kariškos medžiagos munduru ir tokios pat medžiagos į batus kelnėmis, basas. Kadangi jo munduras buvo atsegiotas, tad ant krūtinės buvo matyti jo paties dėvimų baltinių padarytas tvarstis ir aprišta žaizda, ir baltiniai kruvini. Mums paklausus, kas atsitiko, pastarasis iš karto sakėsi pats susižeidęs, bet paskui pareiškė, kad laike kitų čigonų likvidacijos ir jis buvo peršautas, bet nekaltai, ir jį paleidę. Kas vykdė likvidavimą kitų čigonų ir kas jį peršovė, nesisakė.

Prie šio pasikalbėjimo buvo pakviestas mokytojas Siponis Jonas, gyv. tame pat Kanciškių vnk., Nemenčinės vls. Mums patarus eiti kur į kaimą paprašyti pas ūkininkus valgyti, pastarasis nuėjo toliau, sakydamas, kad eisiąs į Smagūrų k., bet pas ką ir kokiu reikalu, nesisakė.

Š. m. rugpiūčio mėn. 10 d., pirmadienį, apie 16 val., dirbant lauke, piemenys Stefanovičiai Mykolas, Liudvikas ir Jonas pranešė, kad kitame miškely rastas negyvas žmogus. Tuomet aš nuvykęs pažinau, kad tai yra tas pats čigonas, kurį mačiau š. m. rugpiūčio mėn. 9 d., sekmadienį, rytą. Tokiu būdu tuojau buvo duota žinia seniūnui Pozniakui Juozui, gyv. Miškinių k., Nemenčinės vls.

Daugiau parodyti nieko neturiu; mano parodymas man perskaitytas suprantama kalba; viskas surašyta teisingai, ką ir tvirtinu savo parašu:

Jan Stefanovicz“
Klausiau: vachmistras *A. Raila*

Lietuvos TSR CVA, f. 727, ap. 1, b. 146, l. 11. Originalas. Rankraštis.

99

1941.XI.29	Kaunas — IX fortas	17 žydų, 1 žydė, nusižengusi geto nuostatams, 1 reicho vokietis, kuris buvo perėjęs į žydų tikybą ir lankė rabinų mokyklą, be to, 15 Kalinino grupės teroristų *	34
Operatyvinio būrio 3 padalinys Daugpilyje			
1941.VII.13—VIII.21		9012 žydų, žydžių ir žydų vaikų, 573 aktyvūs komunistai	9585
Operatyvinio būrio 3 padalinys Vilniuje			
1941.VIII.12—IX.1	Vilniaus miestas	425 žydai, 19 žydžių, 8 komunistai, 9 komunistės	461
1941.IX.2	„ „	864 žydai, 2019 žydžių, 817 žydų vaikų (ypatinga akcija, nes žydai šaudė į vokiečių kareivius)	3700
1941.IX.12	„ „	993 žydai, 1670 žydžių, 771 žydų vaikas	3334
1941.IX.17	„ „	337 „ 687 „ 247 „ „ ir 4 lietuviai komunistai	1271
1941.IX.20	Nemenčinė	128 žydai, 176 žydės, 99 žydų vaikai	403
1941.IX.22	Naujoji Vilnia	468 „ 495 „ 196 „ „	1159
1941.IX.24	Riešė	512 „ 744 „ 511 „ „	1767
1941.IX.25	Jašiūnai	215 „ 229 „ 131 „ „	575
1941.IX.27	Eišiškės	989 „ 1636 „ 821 „ „	3446
1941.IX.30	Trakai	366 „ 483 „ 597 „ „	1446
1941.X.4	Vilniaus miestas	432 „ 1115 „ 436 „ „	1983
1941.X.6	Semeliškės	213 „ 359 „ 390 „ „	962
1941.X.9	Švenčionys	1169 „ 1840 „ 717 „ „	3726

* Pirmieji Tarybų Lietuvos aktyvistai, pasiųsti iš Kalinino miesto į Lietuvą organizuoti pasipriešinimo okupantams.

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 136

Nr. 150

IV skyrius, B poskyris — Vilnius, *1943 m. rugpiūčio 11 d.*

Sąrašas
asmenų, kurie numatyti ypatingam sutvarkymui

1. Madamed Chaisia, žydė, gimusi 1880 m.	Lukiškės
2. Movša Leiba, žydas, gimęs 1903 m. gegužės 25 d.	„
3. Movša Sorė, žydė, gimusi 1895 m. sausio 1 d.	„
4. Taicas Joselis, žydas, gimęs 1896 m.	„
5. Taicas Chainas, žydas, gimęs 1932 m.	„

Maier
SS unteršturmfiureris [2]

[Prierašas]
Paimti 1943 m. rugpiūčio 14 d.
Fiedler
SS unteršturmfiureris

Lietuvos TSR CVA, f. 730, ap. 2, b. 187, l. 57. Versta iš originalo vokiečių kalba.

PARODO ZONDERKOMANDININKAI [9]
IR POLICINIŲ BATALIONŲ DALYVIAI

Nr. 151

Iš A. GRANICKO * parodymų

1945 m. birželio 27 d.

Man yra žinomi šie vokiečių Saugumo tarnybos zonderkomandos vadai:

1. Zonderkomandos šefas — oberšarfiureris Švembergeris **, 27—28 metų, vokietis, aukšto ūgio, šviesių plaukų, apvalaus veido. Zonderkomandoje jis buvo iki 1942 metų pradžios, po to buvo atšauktas į Berlyną.

2. Zonderkomandos šefo pavaduotojas — SS eilinis Geringeris ***, 25—27 metų, Lietuvos vokietis, kilęs iš Kybartų, viduti-

* GRANICKAS Antanas, Kosto, gimęs 1909 m. Anykščių raj., Dabužių ap., Daugin-čių k. 1941 m. liepos mėn. įstojo į vokiečių fašistinių okupantų suorganizuotą Vilniaus SD zonderkomandą. 1944 m. rugpiūčio mėn. buvo pakeltas vyr. ltn. Aktyvus tarybinių piliečių šaudymo Paneriuose, Nemenčinėje, Riešėje, Švenčionėliuose, Kauno IX forte dalyvis. 1944 m. rudenį, tarnaudamas vokiečių armijos SS daliniuose, dalyvavo kautynėse prieš Tarybinę Armiją. Su okupantais pasitraukė į Vokietiją, kur tarybinės kariuomenės buvo sulaikytas.

** Turi būti — Sveinbergeris.

*** Turi būti — Geringas.

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 182

nio ūgio, lieso veido, šviesių plaukų. 1942 metų pabaigoje buvo pasiųstas į vokiečių kariuomenę.

3. Zonderkomandos šefas — hauptšarfiureris Veisas, 35—36 metų, vokietis, aukšto ūgio, liesokas, juodų plaukų, 1943 m. liepos mėnesį iš zonderkomandos buvo perkeltas į Vilniaus miesto SD.

4. Zonderkomandos šefo pavaduotojas — unteršarfiureris Fitleris *, 30—32 metų, vokietis, aukšto ūgio, apkūnus, apvalaus veido, šviesių plaukų. 1943 m. pabaigoje buvo pasiųstas, atrodo, į Ispaniją.

5. Zonderkomandos šefas — hauptšarfiureris Dicas, vokietis, 40—45 metų, vidutinio ūgio, viena koja raišas, praplikęs. 1944 m. liepos mėnesį iš zonderkomandos išvyko.

6. Zonderkomandos vadas — buržuazinės Lietuvos kariuomenės ltn. Šidlauskas, 30—35 metų, lietuvis, vidutinio ūgio, apvalaus veido, šviesių plaukų. 1941 m. pabaigoje buvo vokiečių suimtas, bet greit paleistas ir po to dirbo Svyrių aps. policijos viršininko padėjėju.

7. Zonderkomandos viršininkas — buržuazinės Lietuvos kariuomenės jaun. ltn. Balys Norvaiša, 30—32 metų, lietuvis, aukšto ūgio, apkūnus, juodų plaukų, ant krūtinės randas — sužeidimo žymė. 1943 metų vasarą buvo pasiųstas į vokiečių kariuomenės lietuvių batalioną, kuris tuo metu buvo, atrodo, prie Žitomiro.

8. Zonderkomandos vado pavaduotojas — ltn. Balys Lukošius, 35—40 metų, lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, šviesių plaukų. 1944 metų vasarą kartu su Norvaiša išvyko į batalioną.

9. Zonderkomandos viršininkas — buržuazinės Lietuvos kariuomenės viršila Jonas Tumas, 38—40 metų, lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, stambaus veido, juodų plaukų. 1944 m. liepos mėnesį iš Kauno su savo šeima persikėlė į Vokietijos gilumą.

Man yra žinomi šie zonderkomandininkai, dalyvavę, šaudant tarybinius piliečius:

1. Jonas Germanavičius, 28 metų, kilęs iš Ukmergės aps. Širvintų vls., lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, juodų plaukų, apvalaus veido. Dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Vilniuje, Panerių stotyje, N. Vilnioje, Nemenčinėje, Riešėje, Švenčionėliuose. 1945 m. sausio mėnesį pabėgo nuo Raudonosios Armijos iš Batyriovo miesto į Vokietijos gilumą.

2. Hubertas Dieninis, 24—25 metų, kilęs iš Švenčionių aps., lietuvis, aukšto ūgio, liesokas, juodų plaukų. Nuo 1941 iki 1944 metų dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Nemenčinėje, Švenčionėliuose, Riešėje. 1945 m. sausio mėnesį pabėgo nuo Raudonosios Armijos iš Batyriovo miesto į Vokietijos gilumą.

* Turi būti — Fidleris.

183

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 183

3. Juozas Vėlyvis, 23—24 metų, kilęs iš Varėnos aps., lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, šviesių plaukų. Nuo 1941 iki 1944 metų dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Nemenčinėje, Riešėje, Švenčionėliuose. 1944 m. liepos mėnesį zonderkomandai evakuojantis į Vokietiją, su komanda neišvyko, liko Lietuvoje.

4. Vincas Sausaitis, 24—25 metų, kilęs iš Varėnos aps., vidutinio ūgio, vidutinio kūno sudėjimo, apvalaus veido, juodų plaukų. Nuo 1941 iki 1944 metų dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Nemenčinėje, Riešėje, Švenčionėliuose. 1944 m. liepos mėnesį išvažiavo atostogų į namus ir į komandą nebegrįžo.

5. Stasys Čeponis, 22—23 metų, kilęs iš Švenčionių aps., lietuvis, žemo ūgio, šviesių plaukų, apvalaus raudono veido, neištaria r raidės, greitai kalbėdamas, užsikerta. 1941—1944 metais dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Nemenčinėje, Riešėje, Švenčionėliuose. Su vokiečiais pasitraukė į Chelo salą, kurioje buvo iki šiol.

6. Dionizas Golcas, 30 metų, lietuvis, aukšto ūgio, apkūnus, žilas, apvalaus pilno veido. 1941—1944 metais šaudė tarybinius piliečius Panerių stotyje, Nemenčinėje, Riešėje, N. Vilnioje ir Švenčionėliuose. 1945 m. balandžio mėnesį su vokiečiais pabėgo į Chelo salą.

7. Vladas Kliukas, 23—24 metų, kilęs iš Švenčionių aps., vidutinio ūgio, apkūnus, apvalaus veido, šviesių plaukų. 1941—1944 metais dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Riešėje, Nemenčinėje, Švenčionėliuose. 1945 m. sausio mėnesį komandai keliantis į Vokietiją, pasiliko Konico mieste.

8. Vladas Lenkauskas, 40 metų, lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, šviesių plaukų, nešiojo akinius. 1941—1944 metais šaudė tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Riešėje, Nemenčinėje ir Švenčionėliuose. 1944 m. rugpiūčio mėnesį pasiliko Tilžės mieste.

9. Slušnys, 50—55 metų, lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, praplikęs, poliesio veido. 1941—1944 metais dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Nemenčinėje, Riešėje, Švenčionėliuose. 1944 m. rugpiūčio mėnesį pasitraukė į Tilžę.

10. Vladas Butkūnas, 28—30 metų, kilęs iš Švenčionių aps., lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, juodų plaukų, pilnapadis. 1941—1944 metais šaudė tarybinius piliečius Panerių stotyje, Nemenčinėje, Riešėje, N. Vilnioje ir Švenčionėliuose. 1945 m. vasario mėnesį pasiliko Bytovo miestelyje, 50 km nuo Konico miesto.

11. Petras Černiauskas, 26—27 metų, kilęs nuo Kybartų, žemo ūgio, liesokas, apvalaus veido, šviesių plaukų, su išlikusiomis skaudulių žymėmis pakaušyje. 1941—1944 metais šaudė tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Riešėje, Nemenči-

184

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 184

nėje, Švenčionėliuose. 1945 m. vasario mėnesį pasiliko Bytovo miestelyje.

12. Kondratas, 40 metų, lietuvis, aukšto ūgio, apkūnus, praplikęs, apvalaus veido. 1941—1944 metais šaudė tarybinius piliečius Panerių stotyje, Nemenčinėje, Riešėje, N. Vilnioje ir Švenčionėliuose. 1943 metų pradžioje išvyko į batalioną.

13. Leikūnas, 28—30 metų, lietuvis, aukšto ūgio, apkūnus, apvalaus veido, šviesių plaukų. Dalyvavo, šaudant tarybinius piliečius Panerių stotyje, N. Vilnioje, Riešėje, Nemenčinėje, Švenčionėliuose. 1942 metų pabaigoje vokiečiai buvo pasodinę į kalėjimą, bet po kiek laiko iš kalėjimo išleido ir kažkur išsiuntė.

14. Vladas Korsakas, 26 metų, lietuvis, vidutinio ūgio, apkūnus, apvalaus veido, šviesių plaukų. Šaudė tarybinius piliečius Vilniuje, Panerių stotyje, N. Vilnioje, Riešėje. 1942 metų pabaigoje, kaip sergantis džiova, iš zonderkomandos buvo atleistas.

ADSR fondas, r. 2, l. 101—104.

Nr. 152

Iš V. KORSAKO * parodymų

1949 m. liepos 13 d.

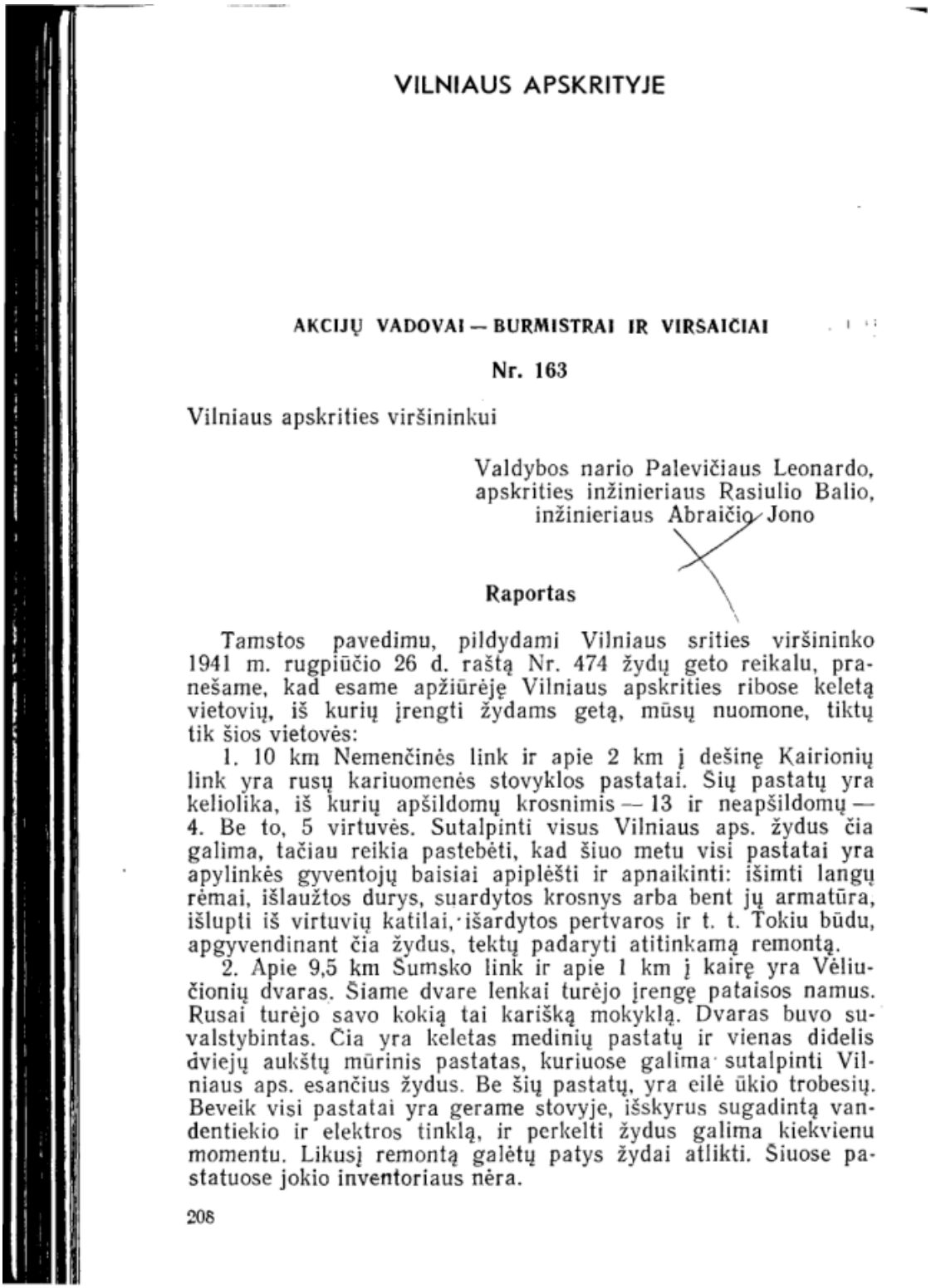
Vilniaus SD zonderkomandoje tarnavau nuo 1941 m. liepos iki 1942 m. balandžio mėnesio. Buvau eilinis. Vilniaus SD zonderkomandą sudarė iš viso 30—35 žmonės. Joje buvo du lietuvių tautybės buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkai. Be jų, buvo zonderkomandos šefas vokietis, kuris nešiojo karišką uniformą su prisiūta SD emblema ant kairės rankovės.

Zonderkomandai vadovavo SD šefas vokietis Deringas **. Zonderkomandos viršininkas buvo Povilas Šepetys, buržuazinės Lietuvos kariuomenės ltn.; jo pavaduotoju buvo Juozas Zigmantas.

Vilniaus SD nurodymu Panerių miške buvo žudomi dviejų kategorijų tarybiniai piliečiai. Pirmajai šaudomųjų kategorijai priklausė politiniai kaliniai, įvairių tautybių Tarybų Sąjungos piliečiai: rusai, lietuviai, lenkai ir kiti, jų tarpe ir tarybiniai karo belaisviai, kurie, atsidūrę laikinai vokiečių okupuotoje TSRS teritorijoje, priešinosi okupaciniam režimui ir žiauraus teroro sąlygomis aktyviai kovojo prieš okupantus užnugaryje. Minėtoji kategorija — SD ir saugumo policijos tardomieji; juos šaudė tik mūsų zonderkomanda. Šaudymas vyko taip. Sušaudyti numatytos aukos buvo atvedamos į Lukiškių kalėjimą arba į gestapo kalėjimo kameras (Gedimino g., Nr. 36). Paskirtą valandą buvo

* KORSAKAS Vladas, Andriaus, gimęs 1919 m. Biržų raj., Sodeliškių ap. ir k. Felčeris. Dalyvavo, šaudant tarybinius žmones Paneriuose, N. Vilnioje, Riešėje.
** Turi būti — Geringas.

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 185

VILNIAUS APSKRITYJE

AKCIJŲ VADOVAI — BURMISTRAI IR VIRŠAIČIAI

Nr. 163

Vilniaus apskrities viršininkui

Valdybos nario Palevičiaus Leonardo,
apskrities inžinieriaus Rasiulio Balio,
inžinieriaus Abraičio Jono

Raportas

Tamstos pavedimu, pildydami Vilniaus srities viršininko 1941 m. rugpiūčio 26 d. raštą Nr. 474 žydų geto reikalu, pranešame, kad esame apžiūrėję Vilniaus apskrities ribose keletą vietovių, iš kurių įrengti žydams getą, mūsų nuomone, tiktų tik šios vietovės:

1. 10 km Nemenčinės link ir apie 2 km į dešinę Kairionių link yra rusų kariuomenės stovyklos pastatai. Šių pastatų yra keliolika, iš kurių apšildomų krosnimis — 13 ir neapšildomų — 4. Be to, 5 virtuvės. Sutalpinti visus Vilniaus aps. žydus čia galima, tačiau reikia pastebėti, kad šiuo metu visi pastatai yra apylinkės gyventojų baisiai apiplėšti ir apnaikinti: išimti langų rėmai, išlaužtos durys, suardytos krosnys arba bent jų armatūra, išlupti iš virtuvių katilai, išardytos pertvaros ir t. t. Tokiu būdu, apgyvendinant čia žydus, tektų padaryti atitinkamą remontą.

2. Apie 9,5 km Šumsko link ir apie 1 km į kairę yra Vėliučionių dvaras. Šiame dvare lenkai turėjo įrengę pataisos namus. Rusai turėjo savo kokią tai karišką mokyklą. Dvaras buvo suvalstybintas. Čia yra keletas medinių pastatų ir vienas didelis dviejų aukštų mūrinis pastatas, kuriuose galima sutalpinti Vilniaus aps. esančius žydus. Be šių pastatų, yra eilė ūkio trobesių. Beveik visi pastatai yra gerame stovyje, išskyrus sugadintą vandentiekio ir elektros tinklą, ir perkelti žydus galima kiekvienu momentu. Likusį remontą galėtų patys žydai atlikti. Šiuose pastatuose jokio inventoriaus nėra.

208

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 208

Ši vieta yra, mūsų manymu, patogi, nes netoli Vilniaus ir N. Vilnios miestų, taip kad nesunku būtų panaudoti žydų darbo jėgą miestų tvarkymo darbams. Be to, iš visų apžiūrėtų vietovių gyventi žiemos sąlygose ši vieta geriausiai tinka.

L. Palevičius
B. Rasiulis
Vilnius, *1941 m. rugsėjo 2 d.* *J. Abraitis*

Lietuvos TSR CVA, f. 685, ap. 5, b. 4, l. 5. Originalas.

Nr. 164

Vilniaus apskrities viršininkas
Nr. 9

Vilnius, *1941 m. rugsėjo mėn. 19 d.*

Labai skubu — slaptai

Visiems Vilniaus apskrities valsčių viršaičiams
ir N. Vilnios miesto burmistrui

(Nuorašas — policijos nuovadų viršininkams žinoti)

Remdamasis p. gebitskomisaro paliepimu, įsakau Tamstoms iki š. m. rugsėjo mėn. 22 d. 6 val. ryto visus Tamstų valsčių (N. Vilnios miesto) ribose esamus žydus surinkti ir pristatyti į Vėliučionių dvarą, 5 km nuo N. Vilnios, Mickūnų vls. ribose.

Kad tvarkingai šis paliepimas būtų įvykdytas, nustatau, kas seka:

1. Visi Jūsų valsčiaus ribose gyvenantieji žydai turi būti surinkti į vieną Tamstų iš anksto numatytą vietą. Surenkami visi žydai, nežiūrint į tai, ar jie kur dirba, ar ne (pvz., dirbantieji prie kelių, tiltų statymo darbų, o taip pat net tie, kurie dirba vokiečių karo valdžios žinioje);
2. Ligoniams, mažiems vaikams, negalintiems eiti seniams, pakeliui nusilpusiems ir kelionėje žydų pamestiems daiktams vežti privalote numatyti ir parūpinti atitinkamą skaičių pastočių;
3. Žydams leidžiama pasiimti tik tiek daiktų, kiek kiekvienas iš jų pats gali panešti. Surinktas pakeliui žydų numestas turtas žydams negrąžinamas, bet parvežamas atgal į valsčių ir padedamas į bendrą sandėlį žydų turtui sudėti;
4. Žydų palikti namai ir juose esamas turtas tuojau užrakinami, užantspauduojami, langinės uždaromos ir pastatoma iš patikimų asmenų (pageidaujama, kad būtų lietuviai) sargyba. Sargybiniams, pagal reikalą, valsčiaus viršaitis gali mokėti

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 209

atlyginimą. Raktus paima valsčiaus viršaitis. Likusio žydų turto sargybinių priežiūra pavedama policijos pareigūnams;

5. Likusį žydų turtą reikia kaip galima greičiau sugabenti į vieną bei kelis sandėlius. Visą turtą, vežant į vieną vietą, reikia smulkiai surašyti, sudarant kiekvienam buvusiam turto savininkui atskirą aktą;

6. Sugabentas į sandėlius žydų turtas užrakinamas, užantspauduojamas, ir iki atskiro parėdymo pastatoma sargyba, kaip paminėta šio paliepimo 4-me punkte;

7. Žydų ūkininkų visas nekilnojamas ir kilnojamas turtas smulkiai surašomas ir iki atskiro parėdymo pavedamas patikimo asmens priežiūrai. Jo priežiūrai paliekama tik tas buv. žydo ūkininko turtas, kuris reikalingas tik ūkiui, o kitas turtas (pvz., baldai, patalynės, rūbai ir pan.) sugabenamas į bendrus žydų turtui sudėti sandėlius. Žydams ūkininkams taip pat leidžiama pasiimti tik tiek daiktų, kiek kiekvienas iš jų galės pats panešti. Prižiūrėtojas saugo turtą ir rūpinasi gyvulių šėrimu ir kitais ūkio darbais, kol bus susitarta su žemės ūkio skyriaus * pareigūnais dėl paskyrimo paliktam turtui nuolatinio valdytojo;

8. Valsčių viršaičiai ir N. Vilnios miesto burmistras griežtai prižiūri ir, vietos policijai padedant, seka, kad nepasiliktų neišgabentas nė vienas žydas. Jeigu bus surastas toks pasilikęs žydas, tuojau jį suimti ir nuvaryti į aukščiau paminėtą žydų apgyvendinimo vietą — getą;

9. Tiems gyventojams, kurie paslėptų pas save žydą bei jo turtą, surašyti protokolus ir atsiųsti nubausti man;

10. Iš valsčiaus žydų surinkimo vietos perduoti juos transportuoti vyr. palydovui, prieš tai pavardėmis patikrinus žydus pagal jų sąrašą, kurio vieną egzempliorių, pasirašytą vyr. palydovo žydų priėmime, pasilikti valsčių savivaldybėse, o antrą egzempliorių įteikti vyr. palydovui;

11. Žydų transportavimas turi būti pradėtas tokiu laiku ir apskaičiavimu, kad jie užtikrintai skirtu laiku pasiektų jiems skirtą gyventi vietą, t. y. žydai turi būti nuvaryti į getą ne vėliau 6 val. ryto 22 rugsėjo;

12. Apie žydų surinkimą išgabenimui, kiek jų išgabenta, jų palikto turto sutvarkymą ir buv. bet kokius įvykius laike šio įsakymo vykdymo aš turiu gauti Tamstų pranešimus raštu ligi š. m. rugsėjo mėn. 23 d. 11 val.;

13. Šitą įsakymą vykdykite, nuovadų viršininkams padedant ir panaudojant visus valsčių savivaldybių pareigūnus;

14. Už šio įsakymo tikslų ir griežtą išpildymą atsakomybė dedama valsčių viršaičiams ir N. Vilnios miesto burmistrui.

Br. Draugelis
Apskrities viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 684, ap. 1, b. 4, l. 21. Nuorašas.

* Vilniaus apskrities valdybos žemės ūkio skyrius.

210

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 210

Nr. 165

Nr. 3138

Vilnius, *1941 m. rugsėjo mėn. 19 d.*

Visai slaptai — asmeniškai

Vilniaus apskrities policijos N. Vilnios nuovados viršininkui
(Nuorašas N. Vilnios vls. burmistrui, viršaičiui žinoti)

Vykdant Vilniaus srities komisaro pono Vulfo įsakymą, visi Vilniaus aps. žydai iki š. m. rugsėjo mėn. 22 d. 6 val. ryto turi būti sugabenti į atitinkamus punktus — getą. Tą uždavinį vykdo valsčių viršaičiai ir N. Vilnios burmistras, padedant vietos policijai, kuriai priduodami savisaugos bataliono kariai.

Tamstos žinion š. m. rugsėjo mėn. 20 d. 8 val. atvyksta savisaugos bataliono 40 žmonių, kurie skiriami žydų transportavimui bei jų apsaugai gete.

Tamstos nuovados žydai sugabenami į Vėliučionių dvarą. Be jų, į šitą vietą dar bus sugabenti Nemenčinės, Mickūnų, Šumsko ir Rudaminos nuovados žydai.

Transportuojant ir saugojant žydus, Tamsta privalai paskirti vyr. pareigūną, kuris vadovautų apsaugai.

Transportuojant bei saugojant žydus, apsaugos dalyviai negali vartoti smurto, žiauraus elgesio, koliojimosi, savintis žydų turto; taip nusižengę bus baudžiami visu griežtumu. Jei Tamstos nuovadon su savisaugos daliniu atvyks karininkas, tai apsaugai vadovauti turi pats nuovados viršininkas. Savisaugos bataliono kariams, susitarus su vietos savivaldybe, reikia parūpinti nakvynę bei maistą. Savisaugos dalinio kariai pasilieka iki atskiro parėdymo.

Apie šio uždavinio įvykdymą ir visus atsitikimus man pranešti iki šio mėn. 25 d. 12 val.

Už Policijos vadas
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 684, ap. 1, b. 4, l. 20. Originalas.

211

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 211

Nr. 166

SS ir vietos policijos vadas Vilniuje

Vilnius, *1941 m. rugsėjo 19 d.*

Šiuo įgalioju disponuoti Vilniaus apskrities policijos nuovadų tarnautojais ir savisaugos dalių kareiviais 1941 m. rugsėjo 20—22 d. 6 val. įvyksiančioje ypatingoje akcijoje *.

Savisaugos dalių kareiviai Vilniaus apskrities nuovadoms sustiprinti išvyksta iš Vilniaus 5,00 val. ir 8,00 val. prisistato į apskrities policijos nuovadas. Aš įgalioju Vilniaus apskrities burmistrus arba valsčių viršaičius akcijai pravesti paimti į savo žinią nuovadas ir savisaugos dalių kareivius. Ryšium su akcijos vykdymu savisaugos dalių kareiviai gali būti skiriami saugoti getus.

Dalyvavimo akcijoje metu prašau savisaugos dalių kareivius apgyvendinti ir maitinti nustatyta tvarka.

SS oberšturmbanfiureris
Krieg

Ponui Vilniaus apygardos gebitskomisarui arba jo pavaduotojui.

Lietuvos TSR CVA, f. 659, ap. 1, b. 2, l. 10. Versta iš originalo vokiečių kalba.

Nr. 167

Gautų iš Vilniaus apskrities valsčių už parduotus žydų baldus ir kitą turtą pinigų priėmimo-perdavimo apyskaita

Eil. Nr.	Priėmimo data	Iš ko gauta	Suma Rm.
1.	1941 m. spalio 20 d.	Nemenčinės vls. savivaldybės	1500,—
2.	„ „	Riešės „ „	4800,—
3.	„ „	Jašiūnų „ „	3898,88
4.	„ lapkričio 3 d.	Šumsko policijos nuovados viršininko	268,76
5.	„ „	Šumsko policijos nuovados viršininko	54,37

* Žr. dok. Nr. 115, p. 136.

212

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 212

Eil. Nr.	Priėmimo data	Iš ko gauta	Suma Rm.
6.	1941 m. lapkričio 6 d.	Šumsko policijos nuovados viršininko	21,94
7.	„ lapkričio 7 d.	Šumsko vls. savivaldybės	609,—
8.	„ „	Rudaminos „ „	1003,90
9.	„ lapkričio 11 d.	Maišiogalos „ „	4753,90
10.	„ lapkričio 13 d.	N. Vilnios miesto burmistro	3342,84
11.	„ „	„ „ „	150,—
12.	„ lapkričio 14 d.	Paberžės vls. savivaldybės	2437,20
13.	„ lapkričio 18 d.	Mickūnų „ „	133,08
14.	„ lapkričio 29 d.	Šumsko „ „	2859,82
15.	„ gruodžio 5 d.	Nemenčinės „ „	710,30
16.	„ gruodžio 6 d.	N. Vilnios miesto burmistro	1261,10
17.	„ gruodžio 9 d.	Jašiūnų vls. savivaldybės	1325,—
18.	„ gruodžio 11 d.	N. Vilnios miesto burmistro	350,51
19.	„ gruodžio 12 d.	Turgelių vls. savivaldybės	2508,—
20.	„ gruodžio 16 d.	Šumsko „ „	279,—
21.	„ gruodžio 19 d.	Rudaminos „ „	4187,60
22.	„ gruodžio 30 d.	Jašiūnų „ „	771,40
23.	„ „	Turgelių policijos nuovados viršininko	3,82
24.	1942 m. sausio 12 d.	Šumsko vls. savivaldybės	400,—
25.	„ sausio 16 d.	Nemenčinės „ „	380,—
26.	„ sausio 21 d.	Turgelių „ „	1875,—
27.	„ sausio 28 d.	Nemenčinės policijos nuovados viršininko	187,12
28.	„ vasario 10 d.	Jašiūnų vls. savivaldybės	1277,—
29.	„ vasario 12 d.	N. Vilnios miesto burmistro	83,90
30.	„ vasario 21 d.	Nemenčinės vls. savivaldybės	1600,—
31.	„ vasario 23 d.	Turgelių „ „	5466,50
32.	„ vasario 25 d.	N. Vilnios miesto burmistro	232,75
33.	„ „	Mickūnų vls. savivaldybės	829,55
		Viso:	Rm. 49 562,24

213

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 213

Išlaidos

1.	Sumokėta	N. Vilnios fabrikui „Linas“ pagal Lietuvos banko kvitą Nr. 279520 iš 1942 m. vasario 25 d. Rm.	77,03
2.	„	Vežikui Šečylai už atvežimą kailinių į gebitskomisaro įstaigą pagal lapkričio 16 d. sąskaitą	5,—
3.	„	Į Vilniaus aps.* gebitskomisaro kasą pagal 1941 m. gruodžio 23 d. kvitą	31 602,—
4.	„	Lietuvos bankan — Kreditų kason į Vilniaus aps. gebitskomisaro einamąją sąskaitą pagal 1942 m. vasario 26 d. kvitą	12 195,62
		Viso išlaidų	Rm. 43 879,65
		Likutis	„ 5682,59

Aš, Vilniaus aps. viršininko įstaigos ūkio skyriaus vedėja Marcelė Seibutienė, perduodu įstaigos buhalteriui surinktų už parduotus žydų baldus pinigų likutį sumoje Rm. penkis tūkstančius šešis šimtus aštuoniasdešimt dvi, Pf. 59, taip pat kvitus ir kitus pagal šią apyskaitą pateisinamuosius dokumentus.

Priėmiau: *Jonas Paškevičius*

Perdaviau: *M. Seibutienė*

P a s t a b a: Gautieji daiktai: 1 auksinis žiedas, 1 laikrodis, 5 sidabriniai arbatiniai šaukšteliai, 1 senas skustuvas ir 2 odinės piniginės įteiktos Vilniaus aps. gebitskomisarui 1942 m. kovo mėn. 10 d.

Šių daiktų priėmimo kvitą priėmiau: *J. Paškevičius*

Br. Draugelis

Vilniaus apskrities viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 685, ap. 4, b. 29, l. 3. Originalas.

* Turi būti — apygardos.

214

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 214

vokiečiai jam suteikė viršilos laipsnį ir pasiuntė sargybos viršininku į Bezdonių koncentracijos stovyklą. Bezdonyse buvo durpynas. Ten Čižinauskas buvo nuo 1943 m. balandžio mėnesio iki tų pačių metų rudens. Vėliau Čižinauskas man papasakojo, kad 1943 metų rudenį, pasibaigus durpių kasimo sezonui, vokiečiai sudegino koncentracijos stovyklą kartu su žmonėmis. Barakus, kuriuose gyveno žydai, užkalė ir padegė. Žydai sudegė barakuose, o bėgančiuosius iš barakų sušaudė. Pasak Čižinausko, visa tai darė tik vokiečiai, o jis ieškojo ir atiminėjo iš žydų auksą.

ADSR fondas, r. 68, l. 140.

NEMENČINĖJE

Nr. 170

Iš A. PAUKŠTĖS * parodymų

1946 m. balandžio 18 d.

1941 m., atrodo, liepos mėnesio pabaigoje, o gal rugpiūčio pradžioje, vokiečių valdžia sudarė policiją, į kurią nuėjo tarnauti žymi dalis mūsų baudžiamojo būrio narių. Mane ir kitus eigulius paleido, kad toliau dirbtume savo girininkijose.

1941 m. rugpiūčio 20 d., apvažiavęs savo eiguvą, grįžau į butą ir radau ant stalo baudžiamojo būrio vado Railos pasirašytą raštelį; man buvo siūloma atvykti į policijos nuovadą. Apie dešimtą valandą ryto nuėjau į policiją. Budintis policininkas pasiūlė paimti šautuvą, 20 šovinių ir eiti į žydų sinagogą. Atėjęs į sinagogą, pamačiau apie 600 policininkų saugomų žydų. Man vienas policininkas pasiūlė eiti sargybą. Sinagogoje žydus nurengė, atėmė iš jų gerus rūbus, vertingus daiktus, mušė ir varė į gatvę. Juos išrikiavo į koloną po keturis eilėje. Apie pirmą valandą dienos buvo įsakyta koloną varyti į Vilniaus miesto pusę. Nuėjus tris kilometrus už Nemenčinės, kolonos priešakyje ėję vokiečių karininkai(jų buvo trys) pasuko į mišką. Tada supratau, kad žydus varome šaudyti. Žydai, priartėję 300—400 m prie iš anksto paruoštų duobių ir jas pamatę, pradėjo bėgti. Į bėgančiuosius sargybiniai ėmė netvarkingai šaudyti. Ir aš iššoviau tris kartus. Tačiau vis tiek iš kolonos pabėgo apie 100 žmonių, o likusius pavyko apsupti ir sulaikyti. Vienas vokiečių karininkas sulaikytuosius rinko ir grupėmis po dešimt žmonių vėl varė prie duobių, kur šaudė. Toks konvejerinis šau-

* PAUKŠTĖ Antanas, Kazimiero, gimęs 1916 m. Ignalinos raj., Ažušilės ap., Andrikavo k. Karo su fašistine Vokietija pradžioje įstojo į Nemenčinės ginkluotą nacionalistų būrį. Vėlesniais vokiečių okupacijos metais dirbo eiguliu Nemenčinės girininkijoje. 1945 m.— nacionalistų gaujos dalyvis.

216

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 216

dymas truko keturias—penkias valandas. Sušaudę visus žydus (apie 500), sargybiniai išsivaikščiojo po namus. Aš nešaudžiau, o tik stovėjau sargyboje; šaudė ir užkasinėjo duobes su lavonais policininkai, vadovaujami vokiečių; šaudoma buvo be vadovybės komandos.

Vėlesniais metais turėdavau vokiečių valdžiai pranešti apie tarybinių partizanų ir besislapstančių žydų pasirodymą mano saugomame miško plote. Tas pareigas ėjau stropiai, stengiausi surasti miškuose besislapstančių žydų ir tarybinių partizanų, tačiau iki pat tarybinės kariuomenės įžengimo nieko nesuradau ir nesulaikiau.

Išformavus mūsų baudžiamąjį būrį, vokiečių policija vietoj dokumentų kiekvienam to būrio dalyviui išdavė nešioti ant kairės rankovės baltus raiščius su PP[13] raidėmis. Šie raiščiai atstojo dokumentus ir išskyrė mus iš visų kitų kariuomenės rūšių, [valdžios] organų ir vietinių gyventojų. Kiekvienas būrio dalyvis gaudavo šautuvą ir šovinių tuo atveju, jeigu eidavo vykdyti policijos funkcijų: saugoti kokį nors objektą, patruliuoti nakties metu gatvėse, išvažiuodamas į operaciją. Grįžę šautuvus paprastai atiduodavome policijos punktui.

ADSR fondas, r. 68, l. 103—105.

Nr. 171

Iš liudininkės S. RUDASEVSKAJOS * parodymų

1946 m. vasario 1 d.

Aš prisimenu, kad Nemenčinės ginkluoto būrio dalyviai suėmė ir kažkur išvežė buvusį NKVD darbuotoją Kušelį Gordoną, jo brolį valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Chaimą Gordoną, Isaką Pozniaką ir daug kitų tarybinių aktyvistų. Suimtieji į namus negrįžo.

1941 m., dabar gerai neatsimenu, rugpiūčio ar rugsėjo 23 d., šeštadienį, auštant, į žydų butus atėjo ginkluoto būrio dalyviai ir įsakė nedelsiant pasiimti būtinus smulkius daiktus ir su šeimomis ateiti į Nemenčinės sinagogą. Aš su tėvais ir trim broliais į sinagogą atėjau apie 8 val. ryto. Ten susirinko daug šeimų. Sinagoga buvo apsupta ginkluotų policininkų, kurių tarpe mačiau Antaną Paukštę. Prie sinagogos buvo apie 70 iš kažkur atvykusių ginkluotų šaulių, kurie irgi saugojo sinagogą. 10—11 val. ryto į sinagogą buvo surinkti visi žydų tautybės gyventojai, daugiau kaip 700 žmonių. Kai visi suėjo, mums pranešė, kad mus tuojau varys į Vilniaus getą, ir pasiūlė šeimomis išeiti iš sinagogos. Einant pro duris, mus apieškojo, ir, kas turėjo

* RUDASEVSKAJA Sara, Lipo, gimusi 1922 m. Nemenčinėje.

aukso, laikrodžių, pinigų ar kitų vertingų daiktų, viską atėmė. Visus išvarė į gatvę, apsupo ginkluota sargyba ir nuvarė plentu Vilniaus link. Tuos, kurie dairėsi į šalis ar atsigręždavo atgal, mušė šautuvų buožėmis, nes dairytis buvo griežtai uždrausta.

Mus varė ne mažiau kaip 100 sargybinių. Jų tarpe aš mačiau Antaną Paukštę. Nuėjus 3 km nuo miestelio mus nukreipė į dešinę, į mišką. Tada supratome, kad mus varo ne į getą, o mirti. Paėjus 300 m nuo plento, pastebėjau šviežiai iškastą griovį. Tuo metu sargybiniai atidengė ugnį į koloną. Kai kurie pargriuvo, o kiti nubėgo į šalį. Ir aš bėgau, todėl man pavyko išsigelbėti. Vėliau sužinojau, kad mūsų tada išbėgiojo daugiau kaip 100 žmonių, o apie 600 vaikų, senelių ir moterų buvo sušaudyta. Iš mano šeimos tada sušaudė: tėvą Lipą Rudaševskį ir brolius — Leibą ir Abramą. Be to, sušaudė tetą Chaną Glaz, tetą Cilę Nemenčinskają, pusseserę Rachilę Glaz, jos vyrą ir daug kitų.

ADSR *fondas*, r. 68, l. 111—112.

Nr. 172

Iš liudininko N. LEVITO * parodymų

1946 m. vasario 14 d.

1941 m. rugpiūčio 20 d., anksti rytą, Nemenčinės policija visiems miestelio žydų tautybės gyventojams pranešė, kad jie privalo susirinkti prie sinagogos. Ateiti reikėjo su šeimomis — vaikais, žmonomis. Buvo liepta pasiimti smulkius namų apyvokos daiktus ir brangenybes. Vykdydamas vokiečių fašistinės valdžios nurodymus, anksti rytą, 8 val., aš su šeima atvykau prie sinagogos, kur radau daug susirinkusių žydų. Būdamas prie sinagogos, mačiau Paukštę, ginkluotą šautuvu. Jis, kaip ir visi kiti mus saugoję policininkai ir jų talkininkai, kad būtų išvengta pabėgimų, vertė vaikus, moteris, senelius klauptis. Kai visi žydų tautybės gyventojai susirinko, jiems buvo pasakyta eiti į sinagogą; netrukus po vieną iš sinagogos buvo išleidžiami ir apieškomi. Iš kiekvieno atėmė pinigus, visus daiktus, brangenybes, nuo moterų rankų jėga numaustė žiedus. Apieškoję paskelbė, kad mus varys plentu į Vilnių. Išrikiavo į koloną. Vaikai, seneliai ir senutės buvo atskirti ir sustatyti kolonos viduryje. Aš ir mano senutė žmona ėjome kolonos viduryje. Žmona buvo ligota, todėl negalėjo paeiti, ir dėl jos man teko atsilikti. Tada prie manęs priėjo Paukštė ir du kartus šautuvo buože sudavė per nugarą. Noriu pasakyti, kad Paukštė varė mus iki sušaudymo vietos. Paėjus 2,5 km į Vilniaus pusę, kolonai buvo įsakyta pasukti dešinėn į mišką; už kelių šimtų metrų pasmerktieji mirti pamatė

* LEVITAS Nochumas, Motiejaus, gimęs 1888 m. Nemenčinėje.

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 218

naujai iškastas duobes ir pradėjo bėgti. Tuo pačiu metu iš abiejų pusių į minią pradėjo šaudyti iš šautuvų ir automatų. Man nuo tos baisios bausmės pavyko išsigelbėti. Kaip vėliau sužinojau, iš 700 žmonių apie 100—150 išsigelbėjo, o likusieji buvo sušaudyti.

ADSR fondas, r. 68, l. 113—114.

Nr. 173

Iš liudininko S. BORTKEVIČIAUS * parodymų

1946 m. balandžio 11 d.

Aš noriu papasakoti apie kruvinas žydų tautybės gyventojų žudynes 1941 m. rugpiūčio mėnesį 2 km nuo Nemenčinės.

Naktį iš 19-osios į 20-ąją pas mane į namus atėjo du policininkai. Pavardžių nežinau, vienas jų dirbo Nemenčinės pašte. Jie mane prikėlė ir pasakė, kad paimčiau kastuvą ir išeičiau laukan. Iš pradžių jie užėjo pas kaimyną Janą Opovičių ir jį, kaip ir mane, privertė paimti kastuvą ir eiti. Taip policininkai surinko septynis vyrus ir nuvedė mus už Vilijos upės, aiškindami, kad kažkur miške įstrigo mašina ir ją reikės ištraukti. Kai mus atvedė į kitą upės krantą, ten jau buvo 100 vyrų, kuriuos saugojo policininkai. Netrukus mus visus nuvedė į mišką, 2 km nuo Nemenčinės, ir privertė kasti 80 m ilgio ir 3 m pločio duobes. Duobes kasėme iki dešimtos valandos ryto. Tada Raila mums liepė baigti. Mes atsisėdome pailsėti. Po kurio laiko pamatėme plentu Vilniaus link einančią kolonų civilinių žmonių — moterų, vaikų, senelių. Ši kolona pasuko į mūsų pusę, į mišką. Dar nepriėjus prie duobės, tų piliečių tarpe kilo panika, daugelis metėsi į šalis, bėgo; tuoj pasigirdo šūviai. Mes, kurie kasėme duobes, gelbėdamiesi nuo mirties, pasislėpėme. Aš atsiguliau į krūmus, netoli duobės. Tuo metu iš bendros kolonos į mūsų pusę bėgo vyras, o maždaug 70 m atstumu jį vijosi ginkluotas vokiečių budelis Antanas Paukštė. Maždaug 30 m nuo manęs Paukštė bėglį nušovė. Paukštė grįžo prie kolonos. Po 15 min. už 200 m nuo mūsų visi žydai buvo suklupdyti ant kelių ir sargybos apsupti. Mus, kasusius duobes, nusiuntė į artimiausią kaimą, 1,5 km nuo šaudymo vietos. Ten būdami, girdėjome dažną šūvių poškėjimą; šaudymas truko tris valandas. Vėliau policijos ar vadovavusio šaudymui nurodymu mus, duobkasius, vėl nuvedė į šaudymo vietą užkasti lavonų. Kai mes atėjome į žiaurią žudynių vietą, mums matant, buvo sušaudyta moteris. Ją nušovė vokiečių talkininkas Kondratavičius. Likę policininkai ir jų talkininkai traukė nuo užmuštųjų geresnius rūbus ir rinko daiktus; visa tai dėjo į iš

* BORTKEVIČIUS Stanislovas, Kazio, gimęs 1915 m. Nemenčinės raj., Jotainiškių ap., Prušinės vnk.

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 219

anksto paruoštas mašinas ir išvežė. Aš gerai mačiau, kaip Paukštė nurenginėjo užmuštuosius, rinko daiktus ir dėjo į mašiną.

Po egzekucijos, apie 7 val. vakaro, aš ir kiti duobkasiai (penki žmonės) ėjome į namus. Prie Nemenčinės vaistinės mus aplenkė dviračiu Paukštė, kuris iš šaudymo vietos vežėsi pasigrobtų žydų daiktų. Jis buvo neblaivus.

Praėjus dviem dienoms, šaudymo dalyviai pradėjo grobstyti žydų turtą, esantį sušaudytųjų namuose. Jiems padėti — krauti daiktus į vežimus ir mašinas — prievarta buvo suvaryta kelios dešimtys vietinių gyventojų, jų tarpe ir aš. Plėšimai truko keturias dienas.

ADSR fondas, r. 68, l. 115—116.

ŠUMSKE

Nr. 174

Iš liudininko L. GERASIMOVIČIAUS * parodymų

1950 m. spalio 22 d.

1942 metų pavasarį Martynas Januševičius ir kiti policininkai, kurių pavardžių dabar neatsimenu, suėmė apie šešis Šumsko vls. žmones: Stanislovą Pešką, Vladislovą Pešką, Boleslovą Pešką, Mikulevičių (1946 m. išvažiavo gyventi į Lenkiją) ir kitus (jų pavardžių nežinau). Visus uždarė į kamerą. Naktį mano išvardintieji pabėgo. Bet Šumsko policijos punkto policininkai surado Stanislovą Pešką ir du kitus bėglius. Juos vėl suėmė, ir po kurio laiko Šumsko policijos punkto policininkai Martynas Januševičius, Venclovas, Ankėnas ir Skablauskas, ginkluoti šautuvais ir pistoletais, pastotėmis nuvežė suimtuosius prie Kavalčiukų k. į nedidelį beržynėlį ir visus sušaudė. Kai juos varė ir šaudė, aš pats mačiau. Valstiečių minia, kurioje buvau ir aš, stovėjo maždaug už 150 m.

1943 metų rudenį Martynas Januševičius ir policininkai Jablonskas ir kiti, kurių pavardžių dabar neatsimenu, praėjo pro mano namus į Didžiosios Kuosinės k. pusę. Visi buvo ginkluoti šautuvais ir pistoletais. Vakarop tie patys policininkai grįžo, vežtami vežime sužeistą Didžiosios Kuosinės valstietį Kazakevičių, kuris netrukus mirė Šumsko ligoninėje.

ADSR fondas, r. 68, l. 99.

* GERASIMOVIČIUS Leonardas, Antano, gimęs 1923 m. Vilniaus raj., Šumsko miestelyje.

220

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 220

APIBENDRINTI DUOMENYS
APIE ŽUDYNES VILNIAUS APSKRITYJE

Nr. 179

Aktas

1944 m. rugpiūčio 26 d.

Mes, žemiau pasirašiusieji: VRLK Nemenčinės skyriaus apylinkės įgaliotinis M. Jemeljanovas, Bezdonių apylinkės Tarybos pirmininkas B. Gaspirovičius, apylinkės Tarybos pirmininko pavaduotojas J. Martusevičius ir tos apylinkės gyventojai liudininkai: 1) I. Lastovskis, 2) A. Mackevičius, 3) I. Rodzevičius, 4) S. Miziuta, 5) F. Brižuk, 6) L. Bukšanskis — surašėme šį aktą apie tai, kad 5 km nuo Bezdonių stoties, t. y. durpyne, buvo karo belaisvių stovykla. Apžiūrėjus šią stovyklą, rasta: 14 mažų kapų ir 4 brolių kapai. Atkasus du kapus, rasti sutrūniję lavonai. Anot liudininkų, karo belaisviai buvo laidojami be rūbų (be karinės aprangos). 1943 m. rugpiūčio mėnesį vokiečiai sudegino karo belaisvių stovyklą. Kad vokiškieji išgamos 1943 m. [nužudė] 25 000 (dvidešimt penkis tūkstančius) kareivių ir vadų, patvirtina liudininkai. Apie tai ir surašytas šis aktas.

Nemenčinės skyriaus įgaliotinis *Jemeljanov*

Bezdonių apylinkės Tarybos pirmininkas *Gaspirovič*

Liudininkai: 1. *Martusevič*
2. *Bukšanskij*
3. *Rodzevič*
4. *Miziuta*
5. *Brižuk*
6. *Už* [Parašas nejskaitomas]
7. *Mackevič*

Aktas pasirašytas 1944 m. rugpiūčio 26 d., 14,00.

TSRS CVSRA, f. 7021, ap. 94, b. 3, l. 133.

Nr. 180

Aktas

Vilnius, *1945 m. gegužės 25 d.*

Mes, žemiau pasirašiusieji, komisija iš trijų asmenų: komisijos pirmininkas — Vilniaus aps. vykdomojo komiteto pirmininkas Dapkus, nariai — VRLK Vilniaus aps. skyriaus viršininko pavaduotojas milicijos majoras Varalovas, VRLK Vilniaus aps. skyriaus viršininko pavaduotojas politiniams reikalams valstybės

224

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 224

saugumo leitenantas Boikovas, surašėme šį aktą apie tai, kad tyrinėjant nustatyta, jog okupacijos metu Lietuvos TSR Vilniaus aps. teritorijoje vokiečių fašistiniai grobikai įvykdė šias piktadarybes:

1. 1941 m. rugpiūčio 20 d. 3 km nuo Nemenčinės miestelio (Lietuvos TSR Vilniaus aps.), Vilniaus link, buvo sušaudyta 458 žydai ir 112 žydų vaikų.

Netoli Kabiškės k. (Vilniaus aps. Nemenčinės vls.) sušaudyta 18 lenkų.

1942 m. rugpiūčio mėn. Nemenčinės vls. Buivydžių vietovėje, durpyno stovykloje, sušaudyta 300 žydų ir 50 rusų karo belaisvių; 150 rusų karo belaisvių iš durpyno stovyklos išvežti į Vilnių. Tolimesnis jų likimas nežinomas.

Nemenčinės vls. Buivydžių vietovėje buvo nukankinti 3 rusų karo belaisviai.

1942 m. iš Nemenčinės vls. į vokiečių vergovę išvežta 126 žmonės.

2. Rudaminos vls. nužudyta ir Paneriuose sušaudyta 108 žmonės, į vokiečių vergovę išvežta 106.

Darželių miestelio stovykloje sušaudyta ir mirė nuo kankinimų 300 tarybinių karo belaisvių, suimti ir sumušti 7 žmonės.

3. Vilniaus aps. Riešės vls. Galinių vietovėje, netoli tarybinio ūkio „Liubov", 1944 m. birželio mėnesį sušaudyti 55 žmonės, į vokiečių vergovę išvežta 13, vienas tarybinis karo belaisvis žuvo.

4. Vilniaus aps. Turgelių vls. sušaudyta 113 žmonių, į vokiečių vergovę išvaryti 4, suimti ir kankinti 24.

5. Vilniaus aps. N. Vilnios mieste, Vėliučionių stovykloje, sušaudyta 361 žmogus, Košarų * stovykloje nuo bado ir kankinimų žuvo 13 000 tarybinių karo belaisvių, į vokiečių vergovę išvežta 190 žmonių.

Iš viso Lietuvos TSR Vilniaus aps. sušaudyta ir nužudyta 1520 taikių gyventojų, sušaudyta, užmušta, mirė nuo bado ir kankinimų 13 354 tarybiniai karo belaisviai, suimta ir kankinta 181 žmogus, į vokiečių vergovę išvaryta 424 žmonės.

Apie tai ir surašytas šis aktas.

Komisijos pirmininkas, Vilniaus aps. vykdomojo komiteto pirmininkas *Dapkus*

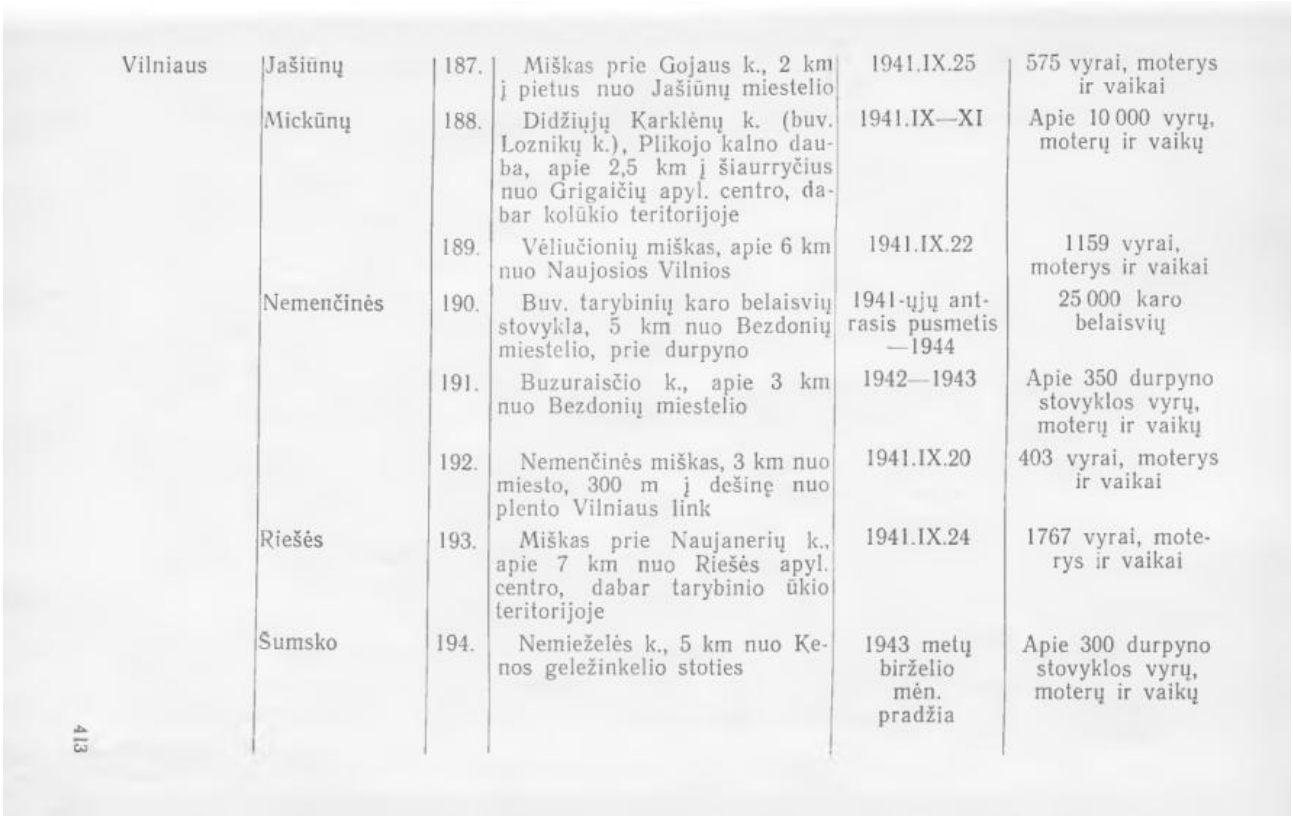
VRLK Vilniaus aps. skyriaus viršininko pavaduotojas milicijos majoras *Varalov*

Komisijos nariai: VRLK Vilniaus aps. skyriaus viršininko pavaduotojas politiniams reikalams valstybės saugumo leitenantas *Boikov*

TSRS CVSRA, f. 7021, ap. 94, b. 438, l. 1.

* Nei buvusioje Vilniaus aps., nei dabartiniame Vilniaus raj. tokios vietovės nėra. Koszary (lenk.) — kareivinės.

Masinės žudynės Lietuvoje — part 1, printed page 225

Vilniaus	Jašiūnų	187.	Miškas prie Gojaus k., 2 km į pietus nuo Jašiūnų miestelio	1941.IX.25	575 vyrai, moterys ir vaikai
	Mickūnų	188.	Didžiųjų Karklėnų k. (buv. Loznikų k.), Plikojo kalno dauba, apie 2,5 km į šiaurryčius nuo Grigaičių apyl. centro, dabar kolūkio teritorijoje	1941.IX—XI	Apie 10 000 vyrų, moterų ir vaikų
		189.	Vėliučionių miškas, apie 6 km nuo Naujosios Vilnios	1941.IX.22	1159 vyrai, moterys ir vaikai
	Nemenčinės	190.	Buv. tarybinių karo belaisvių stovykla, 5 km nuo Bezdonių miestelio, prie durpyno	1941-ųjų antrasis pusmetis —1944	25 000 karo belaisvių
		191.	Buzuraiščio k., apie 3 km nuo Bezdonių miestelio	1942—1943	Apie 350 durpyno stovyklos vyrų, moterų ir vaikų
		192.	Nemenčinės miškas, 3 km nuo miesto, 300 m į dešinę nuo plento Vilniaus link	1941.IX.20	403 vyrai, moterys ir vaikai
	Riešės	193.	Miškas prie Naujanerių k., apie 7 km nuo Riešės apyl. centro, dabar tarybinio ūkio teritorijoje	1941.IX.24	1767 vyrai, moterys ir vaikai
	Šumsko	194.	Nemieželės k., 5 km nuo Kenos geležinkelio stoties	1943 metų birželio mėn. pradžia	Apie 300 durpyno stovyklos vyrų, moterų ir vaikų

413

Masinės žudynės Lietuvoje — part 2, printed page 413

Sources and documentary access

- Documentary submissions and replies — NEM-001, NEM-001-S1, NEM-002, NEM-003, NEM-005, the combined signed archival resubmission, and correspondence.
- Earlier full study — Nemenčinė, September 20, 1941: The Accomplices Had Names, September 7, 2026. Survivor-based narrative preceding the additional documentary evidence presented here.
- Published Koniuchowsky testimony — The slaughter of the Jews in Nemenčinė, December 30, 2022. Original Yiddish pages and Sandler print edition not collated. The cited 2020 Sandler compilation and the larger Koniuchowsky archive describe different corpora.
- VLE town entry — “Nemenčinė,” current town history and massacre sentence; bibliography cites A. Miškinis’s 2005 urban-history volume.
- Municipal history — Nemenčinė section inspected. The page includes multiple towns; those other cohorts are not part of this study’s town totals.
- Museum Atlas Nemenčinė — Entry 181; police and Special Squad attribution, witness references, and source text preserved in NEM-001-S1.
- Museum Atlas Vėliučionys — Entry 161; separate killing-site account, compared with the 1973 documentary collection in section 25.
- Yad Vashem killing-site account — Site 15049910: police assembly, Special Squad shooting, testimony references, and the 186-women figure.
- Lithuanian tourism page — Town-specific history, memorial transcription, and general Holocaust discussion.
- English tourism page — English memorial rendering and historical account.

- Pinkas Hakehillot online reproduction — Hebrew reproduction identifies Poland volume 8, pp. 449–451. Online Hebrew text inspected; print and its source apparatus uninspected. Community-history detail is also preserved in NEM-001-S1.
- POLIN community history — Polish community history based on Spector's encyclopedia and earlier literature.
- POLIN demographic page — The 1921/778 and 1897/634 figures used here are those preserved in the earlier signed supplement.
- Cemetery survey — Survey metadata and historical overview inspected. Eleven gravestones and dates are survey observations.
- Memorial-book necrology — Sefer zikaron le-esrim ve-shalosh kehilot she-nehrevu be-ezor Svintsian (1965), columns 1949, 1951, 1953, English translation. Naming and refugee-yeshiva note inspected; not a complete September 20 victim census.
- Special Squad context — Arūnas Bubnys, September 14, 2019. Article states mostly Lithuanian membership and subordination to German Security Police. For the town-specific attribution, VLE's separate Special Squad entry explicitly names Nemenčinė.
- Library local-history portal — Institutional secondary account; register citation is not inspection of the register.
- Synagogue marker announcement — Referenced in NEM-003. Complete physical inscription and purpose documents remain uninspected.
- Paszkowski rescue account — POLIN project account, Alicja Plachówna-Vasilevska, November 2016; cites interviews and a 1987 newspaper record.
- Kiemieliszki ghetto entry — Yad Vashem Hebrew encyclopedia entry; identifies people from Nemenčinė in the ghetto. Does not by itself identify a count or route for all town survivors.
- YIVO educational records — Vaad Hayeshivot, RG 25, folders 404–405 indexed under Niemenczyn. Finding aid inspected; folders not inspected.
- Vital-record locality index — Lists birth, marriage, and death records for Nemenchin from 1854. Finding aid, not inspection of the registers.
- Jäger extract page — Jäger's table is reproduced in the 1965 documentary collection, p. 136, and Appendix F.
- Masinės žudynės Lietuvoje (1941–1944), dokumentų rinkinys, part 1, Vilnius: Mintis, 1965 — Documents 79, 151, 163–173 and related commission material, printed pp. 99–100, 136, 182–185, 208–220, and 224–226. Documentary page reproductions appear in Appendix F.
- Masinės žudynės Lietuvoje 1941–1944, document collection, part 2, Vilnius: Mintis, 1973 — Printed p. 413, entries 189 and 192; separate Nemenčinė and Vėliučionys killing-site records. Page reproduced in Appendix F.
- T. Fielder Valone, "Rescued from Oblivion: The Leyb Koniuchowsky Papers and the Holocaust in Provincial Lithuania," Holocaust and Genocide Studies 28, no. 1 (2014), pp. 85–108 — provenance and methodological discussion inspected, especially pp. 85–89. This is scholarship about the collection, not independent confirmation of every Nemenčinė incident.
- VLE Special Squad entry — Lithuanian composition, Nemenčinė attribution, command date and prosecutions.
- LGGRTC Special Squad monograph — Publisher's description of Arūnas Bubnys's 2019 book, 82 pp.; the book's full text remains a research target.
- Exactly Her Size — Grant Arthur Gochin, Times of Israel, October 15, 2026.
- Moonlight at Ponary — Eugene J. Levin, Times of Israel, September 21, 2026.

- Before We Say Kaddish for Nemenčinė — Grant Arthur Gochin, Times of Israel, September 8, 2026.
- The Shoes Were Still Warm — Grant Gochin, Substack, August 18, 2026.